

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny. NOWE Oblicza geografii. Zakres rozszerzony. Część 1

Wymagania na poszczególne oceny				
na ocenę dopuszczającą	na ocenę dostateczną	na ocenę dobrą	na ocenę bardzo dobrą	na ocenę celującą
2	3	4	5	6
• Obraz Ziemi				
Uczeń: - dokonyuje podziału nauk geograficznych na dyscypliny - wymienia źródła informacji geograficznej - wymienia metody badań geograficznych - wymienia rodzaje wykresów i diagramów - podaje definicje mapy i skali - wymienia elementy mapy - określa rodzaje map - wyróżnia rodzaje skal - omawia i czyta legendę mapy - rozpoznaje rodzaje map - opisuje dowolny obszar na podstawie mapy turystyczno-topograficznej	Uczeń: - opisuje przedmiot i cele badań geograficznych - wymienia źródła informacji potrzebne do charakterystyki własnego regionu - konstruuje plan pracy dla wybranego problemu badawczego w zakresie geografii - wymienia funkcje GIS - klasyfikuje mapy ze względu na różne kryteria - porównuje i szereguje skale - posługuje się podziałką mapy - wymienia najczęściej stosowane metody prezentowania informacji na mapach - rozdziela formy rzeźby na mapie, analizując układ poziomic - podaje przykłady wykorzystania mapy topograficznej - odnajduje na mapie obiekty geograficzne przedstawione na fotografii	Uczeń: - określa miejsce geografii wśród innych nauk - omawia źródła informacji geograficznej, ich przydatność i możliwości wykorzystania - przedstawia podstawowe ilościowe i jakościowe metody badań geograficznych oraz możliwości ich wykorzystania na wybranych przykładach - opracowuje kwestionariusz ankiety na wybrany temat dotyczący problemu badawczego - wyjaśnia, na czym polega cyfrowa metoda prezentacji zjawisk GIS - stosuje wybrane metody kartograficzne do prezentacji cech ilościowych i jakościowych środowiska geograficznego - interpretuje dane liczbowe przedstawione za pomocą tabeli, wykresów i diagramów - analizuje źródła kartograficzne oraz formułuje wnioski na ich podstawie - stosuje różne rodzaje skal i przekształca je - posługuje się skalą mapy do obliczenia odległości i powierzchni - wyróżnia graficzne i	Uczeń: - wykazuje interdyscyplinarny charakter nauk geograficznych - wymienia przykłady informacji pozyskiwanych na podstawie obserwacji i pomiarów prowadzonych w terenie - prezentuje i analizuje cechy środowiska geograficznego za pomocą GIS - tworzy dokumentację obserwacji terenowych za pomocą odbiornika GPS (smartfona) - oblicza skalę mapy na podstawie odległości lub powierzchni - porównuje metody jakościowe i metody ilościowe prezentacji zjawisk na mapach - określa przydatność fotografii i zdjęć satelitarnych do pozyskiwania informacji o środowisku geograficznym - interpretuje treść fotografii i zdjęć satelitarnych oraz wskazuje wady i zalety każdego z przedstawionych obszarów - czyta i interpretuje treści różnych rodzajów map - charakteryzuje działania systemu nawigacji satelitarnej GPS	Uczeń: - podaje przykłady praktycznego zastosowania geografii - przedstawia możliwości wykorzystania różnych źródeł informacji geograficznych i ocenia ich przydatność - omawia przykłady wykorzystania narzędzi GIS do analiz zróżnicowania przestrzennego środowiska geograficznego - dostrzega i określa związki przyczynowo-skutkowe między elementami środowiska na danym terenie na podstawie mapy cyfrowej - przeprowadza wywiad i opracowuje wyniki z zajęć terenowych - wykazuje przydatność fotografii i zdjęć satelitarnych do pozyskiwania informacji o środowisku geograficznym - prezentuje przykłady technologii informacyjno-komunikacyjnych i geoinformacyjnych do pozyskiwania, przechowywania, przetwarzania i prezentacji informacji geograficznych - określa współrzędne geograficzne na mapie oraz z wykorzystaniem GPS

		kartograficzne metody przedstawiania informacji geograficznej • posługuje się mapą hipsometryczną • podaje przykłady zastosowania różnego rodzaju map • wskazuje różnice w sposobie przedstawiania rzeźby na mapie topograficznej i mapie ogólnogeograficznej • oblicza skalę mapy na podstawie odległości lub powierzchni • orientuje mapę topograficzną w terenie		
• Ziemia we wszechświecie				
Uczeń: • posługuje się terminami: <i>planeta, księżyc, planetoida, meteoroida, kometa</i> • wymienia ciała niebieskie tworzące Układ Słoneczny • wymienia planety Układu Słonecznego • opisuje teorię heliocentryczną • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ruch obiegowy, wysokość górowania Słońca, noc polarna i dzień polarny</i> • podaje cechy ruchu obiegowego Ziemi • wydziela strefy oświetlenia Ziemi i ich granice • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ruch obrotowy, czas uniwersalny i czas strefowy</i> • podaje cechy ruchu obrotowego Słońca • wymienia fazy Księżyca	Uczeń: • charakteryzuje i porównuje planety Układu Słonecznego, w tym Ziemię • porównuje teorię heliocentryczną z teorią geocentryczną • opisuje Słońce jako gwiazdę • opisuje cechy ruchu obiegowego Ziemi na podstawie schematu • podaje przyczyny zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku • omawia czas trwania zmian długości dnia i nocy w różnych szerokościach geograficznych • podaje różnice między horyzontem a widnokregiem • omawia widomą wędrówkę Słońca nad horyzontem na podstawie schematu • wyjaśnia występowanie faz Księżyca na podstawie schematu • charakteryzuje czas uniwersalny i	Uczeń: • rozpoznaje gwiazdozbiory nieba północnego • podaje cechy Ziemi odróżniające ją od innych planet Układu Słonecznego • przedstawia następstwa ruchu obiegowego Ziemi • opisuje poszczególne strefy oświetlenia Ziemi • przedstawia konsekwencje ruchu obrotowego Ziemi • charakteryzuje zaćmienie Słońca i Księżyca na podstawie ilustracji • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania czasu na Ziemi • analizuje mapę stref czasowych • oblicza czas słoneczny dowolnego miejsca na Ziemi na podstawie różnicy długości geograficznej • omawia czas urzędowy obowiązujący w niektórych państwach • wyjaśnia, czym jest	Uczeń: • wyjaśnia teorie pochodzenia i budowy wszechświata • omawia powstawanie Układu Słonecznego • porównuje cechy budowy planet Układu Słonecznego • omawia przyczyny zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku • omawia zmiany wysokości górowania Słońca w różnych szerokościach geograficznych • oblicza wysokość górowania Słońca na dowolnej szerokości geograficznej w dniach równonocy i przesileń • przedstawia dowody na ruch obrotowy Ziemi • podaje przykłady i wskazuje skutki występowania siły Coriolisa dla środowiska przyrodniczego • wykazuje zależność miejscowego czasu słonecznego od długości	Uczeń: • prezentuje współczesne metody badań kosmicznych i ich znaczenie • przedstawia osiągnięcia naukowców, w tym Polaków, w poznawaniu wszechświata • wykazuje zależność między nachyleniem osi ziemskiej a dopływem energii słonecznej do powierzchni Ziemi • wyznacza współrzędne geograficzne dowolnego punktu na powierzchni Ziemi na podstawie wysokości górowania Słońca w dniach równonocy i przesileń • opisuje przykłady wpływu zmian oświetlenia Ziemi w ciągu roku na życie i działalność człowieka • opisuje przykłady wpływu różnic czasu na życie i działalność człowieka

wymienia rodzaje czasów na Ziemi	czas strefowy podaje nazwy europejskich stref czasowych	międzynarodowa linia zmiany daty	geograficznej oblicza miejscowy czas słoneczny z uwzględnieniem przekraczania międzynarodowej linii zmiany daty	
• Atmosfera				
Uczeń: - wymienia główne składniki powietrza atmosferycznego - wymienia czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza - odczytuje z mapy izoterm temperaturę powietrza na Ziemi - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>średnia roczna amplituda temperatury powietrza, dobową amplitudę temperatury powietrza</i> - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ciśnienie atmosferyczne, wyż baryczny, niż baryczny</i> - odczytuje z mapy izobar wartość ciśnienia atmosferycznego - wyznacza kierunki wiatrów względem izobar w wyżu i niżu atmosferycznym - wskazuje na mapie izobar rozmieszczenie stałych wyżów i niżów atmosferycznych na Ziemi - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kondensacja, temperatura punktu rosy, jądra kondensacji, wilgotność powietrza, resublimacja</i> - opisuje miary wilgotności powietrza - wymienia rodzaje opadów atmosferycznych - wymienia przyczyny	Uczeń: - opisuje zróżnicowanie temperatury i ciśnienia powietrza w przekroju pionowym atmosfery - opisuje czynniki wpływające na rozkład temperatury powietrza - omawia rozkład temperatury powietrza w styczniu i w lipcu na podstawie mapy - omawia roczne amplitudy temperatury powietrza na Ziemi na podstawie mapy tematycznej - wskazuje obszary, w których zaznacza się wpływ prądów morskich i wysokości bezwzględnych na temperaturę powietrza - omawia rozkład ciśnienia atmosferycznego na Ziemi w styczniu i w lipcu na podstawie mapy - podaje przyczyny ruchu powietrza - podaje przykłady obszarów objętych wiatrami stałymi - wyjaśnia proces powstawania pasatów - wymienia czynniki wpływające na rozkład opadów atmosferycznych - opisuje zróżnicowanie opadów na Ziemi na podstawie mapy - wyróżnia rodzaje frontów	Uczeń: - opisuje warstwową budowę atmosfery na podstawie schematu - charakteryzuje zjawiska i procesy zachodzące w różnych warstwach atmosfery - porównuje rozkład temperatury w poszczególnych porach roku na półkuli północnej i półkuli południowej - oblicza średnią roczną temperaturę powietrza dla wybranej stacji meteorologicznej - oblicza średnią roczną amplitudę temperatury powietrza - wykazuje zależność ciśnienia atmosferycznego od temperatury powietrza - odróżnia prądy konwekcyjne (wstępujące i zstępujące) od wiatrów - analizuje powstawanie ośrodków barycznych na podstawie schematu - omawia krążenie powietrza w ośrodkach barycznych na półkuli północnej i półkuli południowej na podstawie schematu - wskazuje na mapie obszary występowania wiatrów stałych, okresowych i lokalnych - przedstawia warunki niezbędne	Uczeń: - opisuje pole magnetyczne Ziemi na podstawie infografiki - wskazuje przyczyny nierównomiernego rozkładu temperatury powietrza na Ziemi - omawia roczny przebieg temperatury powietrza we własnym regionie na podstawie klimatogramu - oblicza temperaturę powietrza na podstawie gradientu adiabaty cznego - wyjaśnia przyczyny zróżnicowania ciśnienia atmosferycznego na Ziemi - wyjaśnia na podstawie schematu, czym jest globalna cyrkulacja atmosferyczna - wyjaśnia genezę wiatrów stałych, okresowych i lokalnych - omawia na podstawie klimatogramu wielkość rocznej sumy opadów atmosferycznych we własnym regionie - opisuje zjawiska towarzyszące ciepłym i chłodnym frontom atmosferycznym - analizuje mapy synoptyczne i zdjęcia satelitarne w celu przygotowania prognozy pogody - przedstawia na wybranych przykładach wpływ czynników	Uczeń: - omawia znaczenie atmosfery dla życia na Ziemi - wykazuje związek między budową atmosfery a zjawiskami i procesami meteorologicznymi - omawia zjawisko inwersji temperatury powietrza - formułuje prawidłowości dotyczące zróżnicowania rocznej amplitudy temperatury powietrza na Ziemi - omawia ekstremalne wartości temperatury na świecie - wskazuje na mapie obszary występowania ekstremalnych temperatur na Ziemi - wyjaśnia mechanizm cyrkulacji powietrza w strefie międzyzwrotnikowej i w wyższych szerokościach geograficznych - wyjaśnia przyczyny występowania strefy podwyższonego i obniżonego ciśnienia na kuli ziemskiej - omawia znaczenie wiatrów stałych, okresowych i lokalnych dla przebiegu pogody - wyjaśnia przyczyny występowania dużych sum opadów atmosferycznych w strefie klimatów równikowych - omawia charakterystyczne zmiany pogody w czasie przemieszczania

występowania opadów na Ziemi - wymienia i wskazuje na mapie przykładowe obszary o najmniejszych i największych rocznych sumach opadów na Ziemi - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>pogoda, prognoza pogody, mapa synoptyczna</i> - określa elementy pogody - określa z mapy synoptycznej warunki pogodowe - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>klimat, strefa klimatyczna</i> - podaje przykład klimatu lokalnego - wskazuje na mapie główne strefy klimatyczne na Ziemi - opisuje dowolną strefę klimatyczną na Ziemi na podstawie mapy - podaje przykłady klimatów astrefowych	atmosferycznych i je omawia - wymienia sposoby pozyskiwania danych meteorologicznych - charakteryzuje pogodę panującą na wybranym obszarze na podstawie mapy synoptycznej - wyjaśnia, co to jest klimat lokalny - analizuje klimatogramy głównych stref klimatycznych - rozpoznaje strefę klimatyczną na podstawie opisu lub klimatogramu - podaje cechy klimatu górskiego	do powstania opadu atmosferycznego - wskazuje przyczyny nierównomiernego rozkładu opadów atmosferycznych na Ziemi - rozpoznaje rodzaje opadów i osadów atmosferycznych - odróżnia front ciepły od frontu chłodnego na podstawie ich budowy i towarzyszących im zjawisk atmosferycznych - przedstawia podstawy prognozowania pogody - podaje przykłady obszarów, na których występują zmienne warunki pogodowe w ciągu roku - porównuje uproszczoną mapę pogody z mapą synoptyczną - wyjaśnia znaczenie prognozowania pogody dla gospodarki - omawia czynniki klimatotwórcze kształtujące klimat na Ziemi - wymienia obszary o specyficznym klimacie lokalnym w Polsce - opisuje typy klimatów na podstawie klimatogramów i mapy klimatycznej - wykazuje różnice między klimatem morskim a klimatem kontynentalnym - opisuje klimaty strefowe i astrefowe - wymienia przykłady zmian klimatu	meteorologicznych i geograficznych na poszczególne elementy pogody - charakteryzuje i porównuje strefy klimatyczne i typy klimatów na Ziemi i uzasadnia ich zasięgi - rozpoznaje strefę klimatyczną i typ klimatu na podstawie rocznego przebiegu temperatury powietrza i sum opadów atmosferycznych - wymienia przyczyny i skutki zmian klimatu	się frontów atmosferycznych - interpretuje meteorologiczne zdjęcia satelitarne - wyjaśnia przyczyny modyfikujące przebieg stref klimatycznych - wyjaśnia, na czym polega strefowość klimatów na Ziemi - wyjaśnia wpływ lokalnych czynników na klimat wybranych regionów - omawia globalne i lokalne zmiany klimatu, ich przyczyny i skutki
• Hydrosfera				
Uczeń: wyjaśnia znaczenie terminu	Uczeń: przedstawia bilans wodny na	Uczeń: analizuje rodzaje i wielkość	Uczeń: przedstawia zróżnicowanie	Uczeń: wykazuje znaczenie wody dla

<i>hydrosfera</i> oraz podaje charakterystyczne cechy hydrosfery • przedstawia podział wszechoceanu na mapie świata • wyjaśnia, czym różni się morze od oceanu • wymienia rodzaje mórz • wskazuje na mapie wybrane morza i zatoki i podaje ich nazwy • wymienia cechy wody morskiej • odczytuje z mapy zasolenie wody na podstawie izohalin • wymienia rodzaje prądów morskich • rozróżnia rodzaje pływów morskich • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rzeka, dorzecze, system rzeczny, zlewisko</i> • wyróżnia rodzaje rzek • wskazuje na mapie świata przykładowe rzeki główne, systemy rzeczne i zlewiska • wymienia podstawowe typy ustrojów rzecznych • wymienia kryteria klasyfikacji jezior • wymienia funkcje sztucznych zbiorników wodnych • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lodowiec górski, lądolód, granica wiecznego śniegu</i> • wymienia formy występowania lodu na Ziemi • wymienia typy lodowców górskich	Ziemi i jego zróżnicowanie w różnych warunkach klimatycznych • wskazuje na mapie obszary o deficycie oraz nadmiarze wody • wymienia cechy fizykochemiczne wód morskich • charakteryzuje gęstość wody morskiej • wymienia rodzaje ruchów wody morskiej • przedstawia rozkład prądów morskich na świecie na podstawie mapy • omawia genezę tsunami • wymienia przyczyny powstawania pływów morskich • omawia system rzeczny wraz z dorzeczem na podstawie schematu • charakteryzuje na podstawie mapy sieć rzeczną na poszczególnych kontynentach • wymienia rodzaje zasilania rzek • omawia rozmieszczenie jezior na kuli ziemskiej • wskazuje na mapie największe sztuczne zbiorniki wodne • wyjaśnia różnicę między lodowcem górskim a lądolodem • wymienia części składowe lodowca górskiego • wskazuje na mapie świata obszary występowania lodowców górskich i lądolodów • wskazuje na mapie świata obszary występowania wieloletniej zmarzliny • charakteryzuje rodzaje wód podziemnych na podstawie	zasobów wodnych na Ziemi • podaje przyczyny zróżnicowania zasolenia wód morskich • oblicza zasolenie wody w procentach • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania zasolenia mórz • omawia problem zanieczyszczenia wód morskich • podaje przyczyny występowania poszczególnych rodzajów ruchów wody morskiej • omawia falowanie wiatrowe i przyczyny powstawania fal morskich • charakteryzuje prądy morskie, ich rodzaje oraz rozkład na świecie • omawia skutki tsunami • omawia mechanizm powstawania pływów wskutek oddziaływania Księżyca i Słońca • określa rolę rzek w obiegu wody na Ziemi • omawia przyczyny zróżnicowania sieci rzecznej na Ziemi • opisuje cechy ustrojów rzecznych na świecie • przedstawia uwarunkowania występowania jezior na Ziemi • analizuje plany batymetryczne wybranych jezior • porównuje kształt i głębokość jezior różnych typów • opisuje warunki powstawania lodowców • omawia proces powstawania lodu lodowcowego • opisuje cechy lądolodu Antarktydy i Grenlandii • omawia warunki powstawania	temperatury wód oceanicznych • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania termicznego mórz w układzie pionowym i układzie poziomym • objaśnia mechanizm powstawania powierzchniowych prądów morskich i ich układ • wyjaśnia powstawanie upwellingu przybrzeżnego na podstawie ilustracji • prezentuje ustrój rzeki płynącej najbliżej szkoły • omawia znaczenie przyrodnicze i gospodarcze wielkich rzek na wybranym przykładzie ze świata • charakteryzuje genetyczne typy jezior • rozpoznaje wybrane typy genetyczne jezior na podstawie planów batymetrycznych • wyjaśnia przyczyny odmiennej wysokości występowania granicy wiecznego śniegu w różnych szerokościach geograficznych • charakteryzuje typy lodowców górskich na podstawie fotografii oraz ilustracji • omawia proces powstawania bariery lodowej i góry lodowej • przedstawia uwarunkowania występowania wód podziemnych • omawia mechanizm funkcjonowania gejzerów	funkcjonowania systemu przyrodniczego Ziemi • omawia wpływ prądów morskich na życie i gospodarkę człowieka • omawia ruch cząsteczek wody podczas falowania oraz parametry fali na podstawie schematu • omawia mechanizm ENSO i jego wpływ na środowisko geograficzne • wykazuje na przykładach zależność sieci rzecznej od budowy geologicznej i rzeźby terenu • rozpoznaje ustrój rzeczny wybranych rzek świata, Europy i Polski • omawia znaczenie jezior w życiu i działalności człowieka • omawia wpływ zanikania pokrywy lodowej w obszarach okołobiegunowych na środowisko geograficzne • omawia znaczenie gospodarcze wód podziemnych
---	--	---	---	--

- wskazuje na mapie obszary występowania wód artezyjskich na Ziemi - wymienia obszary występowania gejzerów	- schematu - analizuje schemat basenu artezyjskiego - omawia powstawanie źródeł i ich rodzaje na podstawie ilustracji	- wieloletniej zmarzliny - klasyfikuje wody podziemne - charakteryzuje wody artezyjskie i subartezyjskie oraz podaje różnice między nimi - przedstawia warunki powstawania źródeł - opisuje typy wód mineralnych		
• Procesy wewnętrzne kształtujące powierzchnię Ziemi				
Uczeń: - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>litosfera, skorupa ziemna, prądy konwekcyjne</i> - wymienia warstwy wnętrza Ziemi - wymienia główne pierwiastki i minerały budujące skorupę ziemską - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>skała, minerał</i> - wymienia główne rodzaje skał występujących na Ziemi - wyjaśnia, czym są procesy endogeniczne i klasyfikuje je - wskazuje na mapie główne płyty litosfery i ich granice, grzbiety śródoceaniczne, strefy subdukcji i ryftu - wymienia orogenezy w historii Ziemi - wymienia deformacje tektoniczne - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>plutonizm, wulkanizm, trzęsienia ziemi, obszary sejsmiczne, obszary asejsmiczne</i> - odróżnia intruzje zgodne od niezgodnych - odróżnia wulkany czynne od wygasłych - wymienia produkty erupcji wulkanicznych	Uczeń: - opisuje cechy budowy wnętrza Ziemi - wymienia powierzchnie nieciągłości we wnętrzu Ziemi - podaje różnice między minerałem a skałą - rozpoznaje minerały skałotwórcze - opisuje warunki powstawania różnych rodzajów skał - podaje przykłady skał o różnej genezie - wskazuje na mapie obszary występowania najbardziej rozpowszechnionych skał - omawia podstawowe założenia teorii tektoniki płyt litosfery - prezentuje typy granic płyt litosfery - wykorzystaniem mapy tematycznej - wymienia typy genetyczne gór - podaje przykłady różnych typów genetycznych gór - opisuje warunki powstawania wulkanów na podstawie schematu - omawia rozmieszczenie wulkanów na Ziemi - przedstawia rodzaje trzęsień	Uczeń: - opisuje skład chemiczny i właściwości fizyczne poszczególnych warstw wnętrza Ziemi - opisuje stopień geotermiczny - wskazuje różnice między skorupą kontynentalną a skorupą oceaniczną - charakteryzuje wybrane skały o różnej genezie - rozpoznaje wybrane skały - wymienia przyczyny wzajemnego przemieszczania się płyt skorupy ziemskiej - omawia procesy spreadingu i subdukcji na podstawie infografiki - wskazuje na mapie świata przykłady gór powstałych w wyniku kolizji płyt litosfery - charakteryzuje typy genetyczne gór i podaje ich cechy - rozpoznaje na podstawie schematów deformacje tektoniczne - omawia procesy plutoniczne i podaje ich skutki - charakteryzuje typy intruzji magmatycznych	Uczeń: - opisuje zmiany temperatury, ciśnienia i gęstości zachodzące we wnętrzu Ziemi wraz ze wzrostem głębokości - oblicza temperaturę w głębi skorupy ziemskiej na podstawie stopnia geotermicznego - przedstawia genezę skał magmowych, osadowych i przeobrażonych - przedstawia gospodarcze zastosowanie skał - wyjaśnia mechanizm działania prądów konwekcyjnych - charakteryzuje powstawanie gór w wyniku kolizji płyt litosfery na podstawie schematu - podaje przykłady świadczące o ruchach pionowych skorupy ziemskiej - opisuje etapy powstawania gór fałdowych i zrębowych - omawia wpływ ruchu płyt litosfery na genezę procesów endogenicznych - prezentuje typy wulkanów ze względu na przebieg erupcji i rodzaj materiału	Uczeń: - wskazuje wpływ budowy wnętrza Ziemi na genezę procesów endogenicznych - podaje przykłady występowania i wykorzystania skał we własnym regionie - wyjaśnia wpływ procesów geologicznych na powstawanie głównych struktur tektonicznych na wybranych przykładach - wskazuje różnice w procesach powstawania wybranych gór, np. Himalajów i Andów - wymienia przykłady wpływu zjawisk wulkanicznych na środowisko przyrodnicze i działalność człowieka - podczas lekcji w terenie rozpoznaje rodzaje skał - omawia zależność pomiędzy wiekiem orogenezy a wysokością gór - podaje przykłady skutków występowania procesów izostatycznych - wykazuje zależność wielkich form rzeźby terenu od budowy skorupy ziemskiej na przykładach ze świata i z Europy

• podaje różnicę między epicentrum a hipocentrum trzęsienia ziemi • podaje przykłady wybranych trzęsień ziemi występujących na świecie • wyjaśnia znaczenie terminu <i>ruchy izostatyczne</i> • odczytuje dane z krzywej hipsograficznej • wskazuje na mapie najgłębsze rowy oceaniczne na Ziemi i podaje ich nazwy • wyjaśnia znaczenie terminu <i>skamieniałość przewodnia</i>	ziemi • wskazuje na mapie rozmieszczenie obszarów sejsmicznych na Ziemi • charakteryzuje ukształtowanie poziome i pionowe powierzchni Ziemi • omawia podział dziejów Ziemi • omawia etapy powstawania skamieniałości na podstawie schematu	• omawia budowę wulkanu • wskazuje na mapie ważniejsze wulkany i określa ich położenie w stosunku do granic płyt litosfery • omawia przyczyny trzęsień ziemi • charakteryzuje skalę Richtera i skalę Mercallego • przedstawia rozchodzenie się fal sejsmicznych na podstawie ilustracji • omawia wielkie formy ukształtowania lądów i dna oceanicznego • wskazuje na mapie batymetrycznej wielkie formy dna oceanicznego • omawia metody odtwarzania dziejów Ziemi • przedstawia najważniejsze wydarzenia geologiczne i przyrodnicze w dziejach Ziemi (fałdowania, transgresje i regresje morskie, zlodowacenia, rozwój świata organicznego) • rozpoznaje okres geologiczny na podstawie opisu	• podaje przykłady negatywnych i pozytywnych skutków erupcji wulkanicznych • wykazuje zależność między ruchami płyt skorupy ziemskiej a rozmieszczeniem wulkanów • wykazuje zależność między ruchami płyt skorupy ziemskiej a obszarami występowania trzęsień ziemi • wskazuje negatywne skutki trzęsień ziemi i erupcji wulkanicznych • omawia wpływ procesów geologicznych na ukształtowanie powierzchni Ziemi • analizuje tabelę stratygraficzną • wyjaśnia znaczenie skamieniałości przewodnich w odtwarzaniu dziejów Ziemi • analizuje oraz interpretuje mapy, odkrywki geologiczne i przekroje geologiczne	• prezentuje zasady ustalania wieku względnego i wieku bezwzględnego skał oraz wydarzeń geologicznych • rozpoznaje okres geologiczny na podstawie zestawu skamieniałości przewodnich • odtwarza wydarzenia geologiczne i przyrodnicze w dziejach Ziemi na podstawie odkrywki geologicznej i przekroju geologicznego
• Procesy zewnętrzne kształtujące powierzchnię Ziemi				
Uczeń: • klasyfikuje procesy egzogeniczne kształtujące powierzchnię Ziemi • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wietrzenie, zwietrzelina</i> • wyróżnia rodzaje wietrzenia (fizyczne, chemiczne, biologiczne) • wymienia produkty wietrzenia • wymienia rodzaje ruchów masowych • wyjaśnia znaczenie terminu <i>kras</i>	Uczeń: • wymienia czynniki wpływające na efekty procesów zewnętrznych • wymienia czynniki decydujące o intensywności wietrzenia na kuli ziemskiej • omawia procesy krasowe • omawia właściwości rozpuszczające wody • odróżnia formy krasu powierzchniowego od krasu podziemnego	Uczeń: • omawia procesy zewnętrzne modelujące powierzchnię Ziemi (erozja, transport, akumulacja) • charakteryzuje zjawiska wietrzenia fizycznego, chemicznego i biologicznego • przedstawia formy i produkty powstałe w wyniku poszczególnych rodzajów wietrzenia	Uczeń: • omawia intensywność poszczególnych rodzajów wietrzenia na Ziemi na podstawie schematu • omawia skutki procesu wietrzenia • omawia genezę wybranych form krasowych powierzchniowych i podziemnych • omawia skutki ruchów masowych • omawia sposoby zapobiegania	Uczeń: • wyjaśnia przyczyny zróżnicowania procesów rzeźbotwórczych rzek, wiatru, lodowców i lądolodów, mórz oraz wietrzenia • omawia skutki rzeźbotwórczej działalności rzek, wiatru, lodowców i lądolodów, mórz oraz wietrzenia • wykazuje wpływ czynników przyrodniczych i działalności człowieka na grawitacyjne ruchy

- wymienia skały rozpuszczalne przez wodę - wymienia podstawowe formy krasowe - wymienia elementy doliny rzecznej na podstawie schematu - wymienia rodzaje erozji rzecznej - wymienia typy ujść rzecznych - wskazuje na mapie delty i ujścia lejkowate - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lodowiec górski, lądolód</i> - wymienia rodzaje moren - rozróżnia formy rzeźby terenu powstałe wskutek działalności lodowców górskich i lądolodów na ilustracji oraz fotografii - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>abrazja, klif, plaża, mierzeja</i> - wymienia czynniki kształtujące wybrzeża morskie - wymienia czynniki wpływające na intensywność rzeźbotwórczej działalności wiatru - wymienia rodzaje wydm - wymienia rodzaje pustyń - podaje nazwy największych pustyń na Ziemi	- odróżnia terasę zalewową od terasy nadzalewowej - odróżnia erozje wgłębną, wsteczną i boczną - wskazuje na mapie delty i ujścia lejkowate - wymienia formy rzeźby terenu powstałe wskutek rzeźbotwórczej działalności lodowców - omawia powstawanie różnych typów moren - wymienia przykłady niszczącej i budującej działalności morza - rozróżnia typy wybrzeży na podstawie map i fotografii - wymienia formy terenu powstałe w wyniku rzeźbotwórczej działalności wiatru - wyjaśnia różnice między wydmą paraboliczną a barchanem	- omawia rozwój rzeźby terenu powstałej pod wpływem ruchów masowych - przedstawia czynniki wpływające na przebieg zjawisk krasowych - przedstawia uwarunkowania tempa rozpuszczania skał - omawia cechy rzeźby krasowej - wskazuje na mapie obszary krasowe znane na świecie, w Europie i w Polsce - porównuje cechy rzeki w biegach górnym, środkowym i dolnym - rozpoznaje na rysunkach i fotografiach formy powstałe w wyniku rzeźbotwórczej działalności rzek - charakteryzuje typy ujść rzecznych na podstawie mapy i zdjęć satelitarnych - klasyfikuje formy rzeźby polodowcowej na formy erozyjne i formy akumulacyjne - charakteryzuje formy rzeźby terenu powstałe wskutek działalności lodowców górskich i lądolodów - wymienia czynniki wpływające na tempo cofania się wybrzeży klifowych - przedstawia proces powstawania mierzei na podstawie schematu - charakteryzuje formy rzeźby terenu powstałe wskutek rzeźbotwórczej działalności morza (klif, mierzeja) - omawia uwarunkowania procesów eolicznych - omawia warunki tworzenia się	ruchom masowych wymienia etapy rozwoju form krasu powierzchniowego - podaje cechy rzeźbotwórczej działalności rzeki – erozji, transportu, akumulacji – w jej górnym, środkowym i dolnym biegu - analizuje powstawanie meandrów na podstawie schematu - opisuje niszczącą, transportową i akumulacyjną działalność lodowców - charakteryzuje krajobraz młodoglacjalny - omawia procesy i formy na wybrzeżu stromym - porównuje typy wybrzeży morskich oraz podaje ich podobieństwa i różnice - charakteryzuje niszczącą, transportującą i budującą działalność wiatru - rozróżnia formy rzeźby erozyjnej i akumulacyjnej działalności wiatru na podstawie fotografii	masowe - przedstawia przykłady ograniczeń w zakresie zagospodarowania terenu, wynikające z budowy geologicznej podłoża, rzeźby terenu i grawitacyjnych ruchów masowych - wyjaśnia przyczyny zróżnicowania procesów rzeźbotwórczych (erozji i akumulacji) na poszczególnych odcinkach rzeki (górnym, środkowym i dolnym) - opisuje fazy rozwoju zakola rzeczne i powstawanie starorzecza na podstawie ilustracji
---	--	---	---	--

		wydm		
• Pedosfera i biosfera				
Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>gleba, przydatność rolnicza gleb, żyzność, urodzajność</i> • rozróżnia gleby strefowe, śródstrefowe i niestrefowe • rozróżnia podstawowe profile glebowe • wyjaśnia znaczenie terminu <i>formacje roślinne</i> • podaje nazwy formacji roślinnych • wskazuje na mapie zasięg występowania głównych stref roślinnych • wymienia charakterystyczne gatunki roślinne w każdej ze stref roślinnych • wymienia piętra roślinne na przykładzie Tatr	Uczeń: • charakteryzuje najważniejsze poziomy glebowe na podstawie ilustracji profili glebowych • wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych typów gleb strefowych i niestrefowych • podaje charakterystyczne cechy głównych stref roślinnych na Ziemi • porównuje piętrowość w wybranych górach świata	Uczeń: • przedstawia uwarunkowania powstawania gleb • omawia podstawowe profile glebowe • omawia cechy głównych typów gleb strefowych, śródstrefowych i niestrefowych • wyjaśnia różnicę między żyznością a urodzajnością • opisuje rozmieszczenie i warunki występowania głównych stref roślinnych na świecie • charakteryzuje piętra roślinne na wybranych obszarach górskich • podaje wspólne cechy piętrowości na przykładzie wybranych gór świata	Uczeń: • charakteryzuje czynniki glebotwórcze i procesy glebotwórcze dopasowuje do profili glebowych odpowiednie nazwy gleb • omawia przydatność rolniczą wybranych typów gleb na świecie • omawia czynniki wpływające na piętrowe zróżnicowanie roślinności na Ziemi	Uczeń: • analizuje profil glebowy i rozpoznaje proces glebotwórczy • wskazuje przyczyny zróżnicowania profili glebowych poszczególnych typów gleb • wskazuje zależność między klimatem a występowaniem typów gleb i formacji roślinnych w układzie strefowym • wykazuje zależność szaty roślinnej od wysokości nad poziomem morza
Warsztaty terenowe				
Uczeń: • rozpoznaje ogólną budowę skał w odkrywcze geologicznej	Uczeń: • porządkuje chronologicznie wydarzenia geologiczne w odkrywcze geologicznej • wymienia struktury tektoniczne oraz ich elementy składowe widoczne w odkrywcze geologicznej	Uczeń: • analizuje odkrywkę geologiczną i na jej podstawie wnioskuje o przeszłości geologicznej regionu • rozpoznaje efekt procesów rzeźbotwórczych zachodzących w miejscu obserwacji terenowych	Uczeń: • analizuje mapę geologiczną obszaru, na którym są prowadzone zajęcia terenowe, i porównuje ją z informacjami odczytanymi z odkrywki geologicznej • dokonuje obserwacji procesów geologicznych i geomorfologicznych zachodzących w okolicy miejsca zamieszkania	Uczeń: • dostrzega prawidłowości dotyczące procesów geologicznych i geomorfologicznych w miejscu obserwacji

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny. Oblicza geografii. Zakres rozszerzony. Część 2

Wymagania na poszczególne oceny				
na ocenę dopuszczającą	na ocenę dostateczną	na ocenę dobrą	na ocenę bardzo dobrą	na ocenę celującą
2	3	4	5	6
• Zmiany na mapie politycznej				
Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>państwo, granica państwa, enklawa, eksklawa, terytorium zależne</i> • podaje różnice w powierzchni wybranych państw na świecie • wymienia największe i najmniejsze państwa świata i wskazuje je na mapie • podaje aktualną liczbę państw świata • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kolonializm, dekolonizacja</i> • wyjaśnia różnicę między integracją a dezintegracją państw • wymienia państwa powstałe po 1989 roku i wskazuje je na mapie świata • podaje przykłady organizacji międzynarodowych • podaje przyczyny konfliktów zbrojnych na świecie • wymienia podstawowe wskaźniki rozwoju gospodarczego i społecznego państw • wyjaśnia, czym jest PKB	Uczeń: • wymienia różnice między enklawą a eksklawą • wskazuje na mapie granice oraz stolice wybranych państw • omawia specjalny status Antarktydy • wymienia płaszczyzny integracji państw lub obszarów • wymienia główne cele działalności wybranych organizacji międzynarodowych • wskazuje na mapie świata obszary ważniejszych konfliktów zbrojnych • wymienia czynniki wpływające na rozwój państw • omawia prawidłowości w zróżnicowaniu przestrzennym państw świata pod względem PKB <i>per capita</i> • wyjaśnia, czym jest HDI • wymienia kraje o najwyższych i najniższych wartościach HDI	Uczeń: • omawia podział terytorialny mórz i oceanów • podaje przykłady enklaw, eksklaw i terytoriów zależnych na świecie oraz wskazuje je na mapie • przedstawia wpływ kolonializmu i dekolonizacji na ludność byłych kolonii oraz jej kulturę • podaje przyczyny procesów dezintegracyjnych w krajach Europy Środkowo-Wschodniej pod koniec XX w. • opisuje działalność ONZ • omawia przyczyny współczesnych konfliktów zbrojnych w wybranych regionach świata • opisuje wybrane konflikty zbrojne • omawia przyczyny zwiększania się dysproporcji w rozwoju społeczno-gospodarczym państw • omawia strukturę PKB według trzech głównych sektorów gospodarki • wyjaśnia, czym jest wartość dodana brutto (WDB)	Uczeń: • opisuje wpływ kolonializmu na współczesny podział polityczny świata • wskazuje na mapie obszary o nieustalonym statusie • omawia skutki kolonializmu i dekolonizacji • opisuje kształtowanie się mapy politycznej świata do 1989 roku • omawia wpływ przemian społeczno-ustrojowych po 1989 roku na podział polityczny świata • analizuje przyczyny i skutki integracji europejskiej • opisuje tendencje dezintegracyjne w Europie na przykładzie Katalonii • omawia skutki współczesnych konfliktów zbrojnych • porównuje strukturę PKB państw znajdujących się na różnych poziomach rozwoju gospodarczego • omawia prawidłowości przestrzenne w zróżnicowaniu państw świata pod względem PKB i HDI • porównuje cechy krajów o różnym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego na wybranych przykładach	Uczeń: • opisuje historię utworzenia Sudanu Południowego • omawia wpływ kolonializmu i dekolonizacji na współczesny podział polityczny świata oraz występowanie konfliktów zbrojnych • omawia znaczenie Unii Europejskiej w przemianach społeczno-gospodarczych państw członkowskich • opisuje działalność wybranej organizacji międzynarodowej • omawia wpływ konfliktów zbrojnych na społeczeństwo i gospodarkę państw • opisuje ekonomiczne, demograficzne i społeczne cechy państw o różnym poziomie rozwoju gospodarczego
• Ludność i osadnictwo				

Uczeń: • podaje aktualną liczbę ludności świata • wymienia najludniejsze państwa świata i wskazuje je na mapie • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>przyrost naturalny, współczynnik urodzeń, współczynnik zgonów, współczynnik przyrostu naturalnego</i> • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>eksplozja demograficzna, regres demograficzny</i> • wymienia etapy rozwoju demograficznego ludności • wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik dzietności</i> • wymienia typy demograficzne społeczeństw • podaje przykłady państw, których społeczeństwa się starzeją • wymienia czynniki rozmieszczenia ludności na Ziemi • wymienia bariery osadnicze • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>ekumena, subekumena, anekumena, gęstość zaludnienia</i> • wymienia najgęściej zaludnione kraje na świecie • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>imigracja, emigracja, reemigracja, saldo migracji, współczynnik salda migracji</i> • dokonuje podziału migracji ze względu na zasięg • podaje główne kierunki współczesnych migracji na świecie • wskazuje na mapie przykładowe kraje emigracyjne i kraje imigracyjne • wymienia państwa, które w	Uczeń: • omawia różnice w zaludnieniu regionów • oblicza współczynniki urodzeń, zgonów i przyrostu naturalnego • podaje przyczyny eksplozji demograficznej i regresu demograficznego • podaje przykłady państw, w których występuje eksplozja demograficzna lub regres demograficzny • omawia model przejścia demograficznego • porównuje piramidy wieku i płci sporządzone dla wybranych krajów świata • wymienia przyczyny starzenia się społeczeństw • omawia wybrane czynniki rozmieszczenia ludności na świecie • wskazuje obszary największej i najmniejszej koncentracji ludności na świecie • oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia • oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego • podaje główne przyczyny migracji zagranicznych na świecie • wskazuje na mapie przykłady krajów o dodatnim i ujemnym saldzie migracji zagranicznych • wyjaśnia, czym jest uchodźstwo • opisuje rozmieszczenie odmian ludzkich na świecie • wyjaśnia różnice między narodem a grupą etniczną • wymienia przykłady krajów jednolitych oraz zróżnicowanych pod względem narodowościowym	Uczeń: • analizuje dynamikę zmian liczby ludności świata • omawia zróżnicowanie przyrostu naturalnego na świecie • opisuje etapy rozwoju demograficznego na wybranych przykładach • omawia zróżnicowanie struktury wieku na świecie • charakteryzuje typy demograficzne społeczeństw na podstawie piramidy wieku i płci na wybranych przykładach • omawia czynniki kształtujące strukturę wieku • omawia przestrzenne zróżnicowanie współczynnika dzietności na świecie • przedstawia uwarunkowania rozmieszczenia ludności na świecie • opisuje bariery ograniczające osadnictwo i podaje ich przykłady • opisuje różnice w gęstości zaludnienia kontynentów • opisuje migracje wewnętrzne • omawia współczesne migracje zagraniczne i wymienia kraje, do których w ostatnich latach przybyło najwięcej imigrantów • wyjaśnia przyczyny dodatniego lub ujemnego salda migracji w wybranych krajach świata • przedstawia rozmieszczenie państwa o dodatnim i ujemnym saldzie migracji • wskazuje różnice między uchodźstwem a migracjami ekonomicznymi • omawia różnice między	Uczeń: • wyjaśnia przyczyny zmian tempa wzrostu liczby ludności w skali globalnej i regionalnej • analizuje zróżnicowanie przestrzenne współczynnika przyrostu naturalnego w krajach wysoko i słabo rozwiniętych • omawia społeczno-kulturowe uwarunkowania zróżnicowania modelu rodziny • opisuje zróżnicowanie demograficzne społeczeństw • omawia zróżnicowanie współczynnika feminizacji i współczynnika maskulinizacji na świecie • omawia prawidłowości w rozmieszczeniu ludności na świecie • opisuje problemy uchodźców • omawia przyczyny i skutki migracji zagranicznych na świecie • przedstawia skutki zróżnicowania narodowościowego i etnicznego ludności na przykładzie wybranego państwa • przedstawia konsekwencje upowszechniania się wybranych języków na świecie • analizuje zróżnicowanie struktury wykształcenia ludności na świecie • omawia główne założenia wybranych religii • omawia konsekwencje zróżnicowania kulturowego ludności świata • charakteryzuje procesy metropolizacji w wybranych regionach świata • charakteryzuje typy fizjonomiczne	Uczeń: • przedstawia skutki zmian tempa wzrostu liczby ludności na świecie • ocenia skutki wysokiego i niskiego przyrostu naturalnego w krajach wysoko i słabo rozwiniętych • ocenia skutki eksplozji demograficznej i regresu demograficznego • analizuje i ocenia zróżnicowanie mieszkańców różnych regionów świata pod względem dzietności • omawia konsekwencje starzenia się społeczeństw oraz zróżnicowanie przestrzenne tego zjawiska • przedstawia społeczno-ekonomiczne i ekologiczne skutki nadmiernej koncentracji ludności • analizuje skutki migracji w krajach emigracyjnych i w krajach imigracyjnych na przykładzie migracji Ukraińców do Polski w ostatnich latach • analizuje problemy państw o różnej zwartości socjoetnicznej • dostrzega związek między wykształceniem ludności a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju • opisuje wpływ wybranych religii na życie człowieka i gospodarkę • podaje przykłady wpływu religii na społeczeństwo i gospodarkę w Polsce • analizuje na podstawie map cyfrowych zróżnicowanie sieci osadniczej na świecie • wyjaśnia różnice między procesami urbanizacji zachodzącymi
--	---	---	---	---

ostatnim czasie przyjęły najwięcej uchodźców - wymienia odmiany ludzkie - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rasizm, mniejszość narodowa, mniejszość etniczna</i> - wymienia mniejszości narodowe w Polsce - wymienia przykłady języków urzędowych i języków sztucznych - podaje nazwy najbardziej rozpowszechnionych języków świata - wyjaśnia, czym jest <i>wskaźnik analfabetyzmu</i> - wyjaśnia znaczenie terminu <i>religia</i> - wymienia wybrane religie świata - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>kultura, krąg kulturowy</i> - wymienia rodzaje jednostek osadniczych - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wieś, miasto</i> - wyjaśnia znaczenie terminu <i>urbanizacja</i> - wymienia płaszczyzny urbanizacji - wyjaśnia, czym jest <i>metropolia</i> - wymienia funkcje <i>miast</i> - wymienia najludniejsze zespoły miejskie świata - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>megamiasto, megalopolis</i> - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>obszar wiejski, wieś</i> - wymienia nowe funkcje obszarów wiejskich	i etnicznym - wymienia przykłady rodzin językowych - omawia zróżnicowanie językowe ludności świata - wyjaśnia, czym jest wskaźnik skolaryzacji - przedstawia strukturę religijną ludności świata - wymienia trzy wielkie religie uniwersalne - podaje przykłady krajów jednolitych oraz zróżnicowanych pod względem religijnym - wymienia główne kręgi kulturowe na świecie - wymienia kryteria podziału jednostek osadniczych na wieś i miasta - wymienia czynniki lokalizacji jednostek osadniczych - wyjaśnia, czym jest wskaźnik urbanizacji, oraz przedstawia jego zróżnicowanie na świecie i w Polsce - podaje przykłady <i>miast o różnych funkcjach</i> - wskazuje na mapie najludniejsze zespoły miejskie świata - wymienia <i>formy zespołów miejskich</i> - podaje przykłady <i>megamiast oraz megalopolis i wskazuje je na mapie</i> - omawia udział ludności wiejskiej w całkowitej liczbie ludności danego kraju - opisuje udział obszarów wiejskich w powierzchni kraju - przedstawia czynniki rozwoju obszarów wiejskich na świecie	mniejszością narodową a mniejszością etniczną - opisuje strukturę narodowościową i etniczną ludności Polski - przedstawia podział indoeuropejskiej rodziny językowej - omawia przyczyny upowszechniania się wybranych języków na świecie - omawia wartości wskaźnika analfabetyzmu i wskaźnika skolaryzacji w wybranych krajach - opisuje zróżnicowanie religijne ludności świata - omawia strukturę wyznaniową w wybranych państwach i w Polsce - opisuje zróżnicowanie kulturowe ludności świata - omawia <i>fazy urbanizacji i ich przebieg w różnych rejonach świata</i> - omawia i rozpoznaje <i>formy zespołów miejskich na świecie</i> - wyjaśnia zależność między udziałem ludności wiejskiej w całkowitej liczbie mieszkańców a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego kraju - opisuje nowe funkcje obszarów wiejskich	<i>miast i podaje ich przykłady</i> - omawia przyczyny wyludniania się obszarów wiejskich na przykładzie Europy - wyjaśnia przyczyny depopulacji niektórych wsi w Polsce - wyjaśnia przyczyny zacierania się granic między miastem a wsią	w państwach o niskim i wysokim poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego - analizuje przyczyny i skutki urbanizacji w wybranych regionach świata - proponuje działania, które mogą zapobiec wyludnianiu się wsi
--	--	--	--	--

Sektory gospodarki				
Uczeń: - przedstawia podział gospodarki na sektory - przedstawia sekcje Polskiej Klasyfikacji Działalności (PKD) - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>globalizacja, indeks globalizacji</i>	Uczeń: - opisuje poszczególne sektory gospodarki i ich funkcje - przedstawia zmiany znaczenia sektorów gospodarki wraz z rozwojem cywilizacyjnym - omawia wzrost udziału usług w strukturze zatrudnienia wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym kraju - wskazuje na mapie kraje o najwyższym i najniższym indeksie globalizacji na świecie - wymienia płaszczyzny globalizacji	Uczeń: - omawia strukturę zatrudnienia i strukturę WDB według sektorów gospodarki oraz zmiany tych struktur w czasie w wybranych krajach świata - opisuje zmiany struktury zatrudnienia i struktury WDB według sektorów gospodarki w Polsce - podaje przyczyny zmian znaczenia sektorów gospodarki - wymienia przykłady działalności znajdujących się na pograniczu sektorów gospodarki - przedstawia przejawy globalizacji na płaszczyznach: gospodarczej, społecznej i politycznej	Uczeń: - wyjaśnia, jak zmieniają się struktura zatrudnienia i struktura WDB według sektorów gospodarki wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym kraju - klasyfikuje działalność gospodarczą według PKD - omawia pozytywne i negatywne skutki globalizacji na przykładzie Polski	Uczeń: - dostrzega współzależność sektora przemysłowego i usługowego - przedstawia wpływ globalizacji i rozwoju technologii na zmiany w zatrudnieniu oraz przemiany wewnątrzsektorowe
Rolnictwo				
Uczeń: - wymienia przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa - wymienia formy użytkowania ziemi - podaje rodzaje terenów tworzących strukturę użytków rolnych - wymienia kryteria podziału rolnictwa - wymienia typy rolnictwa - wskazuje na mapie główne regiony rolnicze na świecie - wymienia główne cechy rolnictwa uprzemysłowionego i rolnictwa ekologicznego - wyjaśnia znaczenie terminu <i>GMO</i>	Uczeń: - określa udział użytków rolnych w powierzchni kraju w wybranych państwach - opisuje zróżnicowanie struktury użytków rolnych w wybranych krajach - omawia strukturę użytkowania ziemi i strukturę użytków rolnych w Polsce - wyjaśnia, na czym polega intensywność produkcji rolnej - wskazuje główne różnice między rolnictwem ekstensywnym a rolnictwem intensywnym - omawia czynniki rozwoju rolnictwa uprzemysłowionego - przedstawia zasady rolnictwa	Uczeń: - opisuje przyrodnicze i pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa - porównuje strukturę użytków rolnych w Polsce ze strukturą użytków rolnych w wybranych krajach - omawia typy rolnictwa na świecie - analizuje różnice między rolnictwem intensywnym a rolnictwem ekstensywnym - wykazuje różnice między rolnictwem uprzemysłowionym a rolnictwem ekologicznym oraz przedstawia ich wady i zalety - omawia areal upraw <i>GMO</i> - opisuje rozmieszczenie i wielkość	Uczeń: - wyjaśnia wpływ czynników przyrodniczych i czynników pozaprzyrodniczych na rozwój rolnictwa na świecie - porównuje strukturę użytkowania ziemi w Polsce ze strukturą użytkowania ziemi w wybranych krajach - omawia przyczyny dużego udziału gruntów ornych w strukturze użytkowania ziemi wybranych państw - omawia czynniki sprzyjające dużej wydajności rolnictwa w Europie Zachodniej - charakteryzuje rolnictwo pierwotne, rolnictwo tradycyjne i	Uczeń: - omawia zmiany w strukturze użytkowania ziemi wybranych państw - charakteryzuje główne regiony rolnicze świata - omawia korzyści i problemy wynikające z wykorzystywania roślin modyfikowanych genetycznie - omawia czynniki, które wpływają na zróżnicowanie wysokości plonów zbóż w wybranych krajach - analizuje przestrzenne zróżnicowanie chowu poszczególnych zwierząt gospodarskich i wyjaśnia jego przyczyny

- wymienia państwa, w których uprawia się rośliny modyfikowane genetycznie - wymienia główne rośliny uprawne - wymienia głównych producentów ryżu, pszenicy i ziemniaków na świecie - wyjaśnia różnicę między chowem a hodowlą zwierząt - wymienia typy chowu zwierząt - wymienia państwa o największym pogłowie wybranych zwierząt gospodarskich - wymienia główne typy lasów - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>lesistość</i>, <i>wskaźnik lesistości</i> - wymienia funkcje lasów - wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rybactwo</i>, <i>rybołówstwo</i>, <i>akwakultura</i>, <i>marikultura</i> - wymienia najczęściej poławiane gatunki organizmów wodnych - wyjaśnia, czym jest <i>przełowienie</i>	- ekologicznego - dokonyuje podziału roślin uprawnych ze względu na cechy biologiczne - podaje przykłady zastosowania wybranych roślin uprawnych - omawia różnice między chowem intensywnym a chowem ekstensywnym - przedstawia podział zwierząt gospodarskich i kierunki ich chowu - wyjaśnia różnice między leśnictwem a gospodarką leśną - charakteryzuje główne typy lasów - przedstawia rozmieszczenie lasów na Ziemi - omawia zmiany lesistości w Polsce - opisuje funkcje lasów - omawia rozmieszczenie najważniejszych łowisk na świecie - podaje przyczyny przełowienia - wskazuje nadmierne eksploatowane łowiska na mapie	produkcji ważniejszych upraw na świecie - wymienia czołowych producentów wybranych roślin uprawnych - charakteryzuje rozmieszczenie i wielkość pogłowie wybranych zwierząt gospodarskich na świecie - przedstawia sposoby gospodarowania zasobami leśnymi - omawia udział oceanów w światowych połowach - przedstawia wielkość połowów i produkcji akwakulturowej na świecie	rolnictwo rynkowe - dokonyuje analizy udziału rolnictwa ekologicznego w Polsce na tle innych krajów Unii Europejskiej - przedstawia skutki rozwoju rolnictwa uprzemysłowionego i rolnictwa ekologicznego - charakteryzuje warunki uprawy roślin: zbożowych, strączkowych, bulwiastych i korzeniowych oraz przemysłowych, a także warzyw i owoców oraz używek - omawia czynniki wpływające na różnicowanie gatunkowe chowu zwierząt gospodarskich na świecie - ocenia przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika lesistości na świecie i w Polsce - wykazuje skutki rabunkowej gospodarki leśnej w wybranych regionach świata - omawia wzrost udziału akwakultury w rybactwie	- uzasadnia konieczność racjonalnego gospodarowania zasobami leśnymi na świecie - rozumie zasady zrównoważonej gospodarki leśnej i ochrony przyrody - dostrzega związek między wielkością połowów i produkcji akwakulturowej a równowagą ekosystemów wodnych - podaje sposoby zapobiegania wyczerpywaniu się zasobów wód morskich i śródlądowych
• Przemysł				
Uczeń: - dokonyuje podziału czynników lokalizacji przemysłu - wymienia najważniejsze przyrodnicze, techniczno-ekonomiczne i społeczno-polityczne czynniki lokalizacji przemysłu - wymienia działy przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii (high-tech)	Uczeń: - wymienia różnice między przymusową a związaną lokalizacją przemysłu - omawia przyrodnicze czynniki lokalizacji przemysłu - podaje cechy przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii - porównuje czynniki lokalizacji przemysłu tradycyjnego z czynnikami przemysłu	Uczeń: - omawia techniczno-ekonomiczne czynniki lokalizacji przemysłu - wymienia korzyści i niekorzyści aglomeracji - omawia proces deaglomeracji przemysłu - opisuje społeczno-polityczne czynniki lokalizacji przemysłu - wymienia behawioralne czynniki lokalizacji przemysłu - porównuje cechy przemysłu	Uczeń: - omawia wpływ czynników lokalizacji przemysłu na rozwój wybranych działów przemysłu i rozmieszczenie zakładów przemysłowych - opisuje zmiany znaczenia czynników lokalizacji przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii w procesie rozwoju cywilizacyjnego	Uczeń: - przedstawia przyczyny zmian roli czynników lokalizacji przemysłu w czasie - ocenia trafność lokalizacji wybranego zakładu przemysłowego w Polsce - ocenia wpływ przemysłu zaawansowanych technologii na rozwój gospodarczy państw i jakość życia ludzi - omawia rolę reindustrializacji

• podaje czynniki lokalizacji przemysłu tradycyjnego i przemysłu high-tech • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>industrializacja, dezindustrializacja, reindustrializacja</i> • podaje przykłady dezindustrializacji i reindustrializacji na świecie i w Polsce • wymienia czynniki koncentracji przemysłu • wymienia formy koncentracji przemysłu tradycyjnego • wyjaśnia znaczenie terminu <i>budownictwo</i> • podaje nazwy odnawialnych i nieodnawialnych źródeł energii • wymienia główne surowce energetyczne • wymienia największych producentów surowców energetycznych na świecie • wymienia głównych producentów i konsumentów energii elektrycznej na świecie • wymienia typy elektrowni • wymienia kraje wytwarzające najwięcej energii jądrowej	zaawansowanych technologii • wskazuje różnice między dezindustrializacją a reindustrializacją przemysłu • podaje przyczyny dezindustrializacji • przedstawia różnice między ośrodkiem przemysłowym a okręgiem przemysłowym • omawia etapy rozwoju okręgu przemysłowego • wymienia formy koncentracji przemysłu high-tech • przedstawia prawidłowości przestrzenne udziału budownictwa w strukturze zatrudnienia na świecie • omawia źródła energii na świecie w podziale na odnawialne i nieodnawialne • przedstawia rozmieszczenie surowców energetycznych na świecie • wymienia odnawialne źródła energii • przedstawia bilans energetyczny i jego zmiany na przestrzeni wieków • omawia gospodarcze znaczenie energii elektrycznej • porównuje wielkość produkcji energii elektrycznej przypadającej na jedną osobę w wybranych krajach • opisuje udział energii jądrowej w całkowitej produkcji energii elektrycznej na świecie	tradycyjnego z cechami przemysłu zaawansowanych technologii • opisuje rozmieszczenie przemysłu tradycyjnego oraz przemysłu high-tech na świecie • omawia przebieg dezindustrializacji w wybranych państwach świata • opisuje gospodarcze znaczenie reindustrializacji • podaje rodzaje i przykłady okręgów przemysłowych na świecie • omawia rozmieszczenie ważniejszych okręgów przemysłowych na świecie • omawia czynniki warunkujące powstanie technopolii • przedstawia rolę budownictwa w gospodarce • charakteryzuje energetykę opartą na nieodnawialnych źródłach energii • charakteryzuje energetykę opartą na odnawialnych źródłach energii • określa udział poszczególnych źródeł energii w bilansie energetycznym świata • omawia bilans energetyczny Polski • dostrzega prawidłowości w zmianach udziału nieodnawialnych i odnawialnych źródeł energii w bilansie energetycznym świata • przedstawia strukturę produkcji energii według typów elektrowni w wybranych krajach • porównuje strukturę produkcji energii elektrycznej w Polsce ze strukturą produkcji energii	• omawia znaczenie przemysłu zaawansowanych technologii • podaje skutki dezindustrializacji w wybranych państwach świata • omawia przebieg industrializacji, dezindustrializacji i reindustrializacji w Polsce • omawia rozmieszczenie ośrodków i okręgów przemysłowych w Polsce • charakteryzuje wybrany okręg przemysłowy w Polsce • charakteryzuje wybrane technopolie na świecie i wskazuje je na mapie • wyjaśnia, czym są klastry, i omawia ich rolę w budowie gospodarki opartej na wiedzy • przedstawia różne oblicza budownictwa na świecie i w Polsce • opisuje skutki wzrostu zapotrzebowania na energię • omawia prawidłowości w zakresie zmian udziału źródeł odnawialnych źródeł w strukturze zużycia energii • przedstawia zalety i wady wybranych typów elektrowni • omawia pozytywne i negatywne skutki rozwoju energetyki jądrowej • omawia plany rozwoju energetyki jądrowej w Polsce	w gospodarce • prezentuje zmiany struktury przestrzennej przemysłu tradycyjnego i przemysłu zaawansowanych technologii na świecie • prezentuje argumenty przemawiające za potrzebą zharmonizowania stylu budownictwa z krajobrazem przyrodniczym i krajobrazem kulturowym • omawia działania podejmowane na rzecz ograniczenia tempa wzrostu zużycia energii • opisuje nietypowe źródła energii na przykładzie Szwecji • przedstawia związek między strukturą produkcji energii elektrycznej a bezpieczeństwem energetycznym kraju i środowiskiem geograficznym
--	---	---	--	--

		elektrycznej w wybranych krajach Europy i świata • omawia zmiany w strukturze zużycia energii elektrycznej w wybranych krajach • omawia rozwój energetyki jądrowej na świecie • omawia znaczenie energetyki jądrowej na świecie		
• Usługi				
Uczeń: • klasyfikuje usługi według różnych systemów • charakteryzuje usługi podstawowe i usługi wyspecjalizowane • wymienia rodzaje transportu i kryteria jego podziału • podaje czynniki rozwoju transportu • wyjaśnia znaczenie terminu <i>łączność</i> • przedstawia podział łączności • wymienia przejawy kształtowania się społeczeństwa informacyjnego • wyjaśnia, czym jest <i>kapitał ludzki</i> • przedstawia wydatki państwa na edukację w wybranych krajach • wymienia państwa przeznaczające największe nakłady na działalność badawczo-rozwojową • wymienia największe banki świata • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>handel zagraniczny, eksport, import, reeksport, bilans handlowy</i> • wymienia przedmioty handlu międzynarodowego • wyjaśnia znaczenie terminu <i>turystyka</i>	Uczeń: • omawia zróżnicowanie sektora usługowego na świecie • omawia czynniki rozwoju transportu w Polsce • wymienia elementy infrastruktury transportowej • wskazuje miejsce łączności w PKD • omawia rozwój łączności • wymienia czynniki wpływające na innowacyjność i rozwój gospodarki opartej na wiedzy • wymienia główne centra finansowe na świecie • podaje czynniki wpływające na rozwój handlu międzynarodowego • wyjaśnia, na czym polega międzynarodowy przepływ kapitału między państwami • omawia kierunki międzynarodowej wymiany towarowej • wymienia głównych partnerów handlowych Polski • omawia rozwój ruchu turystycznego na świecie • charakteryzuje wybrany region turystyczny świata • omawia udział poszczególnych	Uczeń: • porównuje zatrudnienie w sektorze usługowym w Polsce ze strukturą zatrudnienia w usługach w wybranych krajach świata • opisuje transport: samochodowy, kolejowy, morski, wodny śródlądowy, lotniczy i przesyłowy na świecie • przedstawia wady i zalety poszczególnych rodzajów transportu • omawia rozwój telefonii i zróżnicowanie jego poziomu na świecie • omawia kształtowanie się społeczeństwa informacyjnego • omawia cechy gospodarki opartej na wiedzy • wyjaśnia znaczenie kapitału ludzkiego w rozwoju gospodarczym • opisuje dostęp do usług edukacyjnych w wybranych krajach • omawia dostęp do usług bankowych w wybranych krajach • opisuje wpływ usług ubezpieczeniowych na życie człowieka	Uczeń: • analizuje zróżnicowanie gęstości sieci dróg i sieci linii kolejowych na świecie • charakteryzuje uwarunkowania rozwoju transportu: samochodowego, kolejowego, morskiego, wodnego śródlądowego, lotniczego i przesyłowego na świecie • przedstawia zróżnicowanie udziału poszczególnych rodzajów transportu w strukturze przewozów w wybranych krajach • przedstawia rozwój telekomunikacji komputerowej i zróżnicowanie jego poziomu na świecie • przedstawia prawidłowości w zakresie zróżnicowania dostępu do internetu na świecie • omawia rolę telekomunikacji komputerowej w kształtowaniu społeczeństwa informacyjnego • omawia pozytywne i negatywne skutki kształtowania się społeczeństwa informacyjnego • wyjaśnia, na czym polega wsparcie udzielane młodym,	Uczeń: • omawia znaczenie transportu i łączności w rozwoju społeczno-gospodarczym świata i w życiu codziennym • omawia zmiany roli poszczególnych rodzajów transportu wraz z rozwojem społeczno-gospodarczym kraju • przedstawia zróżnicowanie poziomu innowacyjności gospodarek państw UE na podstawie Europejskiego Rankingu Innowacyjności • omawia rolę giełd w światowym systemie finansowym i gospodarce państw • opisuje znaczenie handlu międzynarodowego dla rozwoju społeczno-gospodarczego świata • omawia zasady sprawiedliwego handlu i wyjaśnia, dlaczego należy ich przestrzegać • wyjaśnia, jaki wpływ wywiera turystyka na gospodarkę i społeczeństwo krajów wysoko i słabo rozwiniętych • omawia znaczenie usług turystycznych dla rozwoju

- wymienia kraje, z których przyjeżdża do Polski najwięcej turystów - podaje czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną - wymienia regiony najczęściej odwiedzane przez turystów - wskazuje na mapie główne regiony turystyczne Europy	regionów świata w ogólnej liczbie przyjazdów turystycznych	- omawia cele Światowej Organizacji Handlu (WTO) - omawia na podstawie mapy zróżnicowanie przestrzenne obrotów handlu zagranicznego - przedstawia strukturę towarową wymiany handlowej w wybranych krajach - omawia strukturę handlu zagranicznego Polski - przedstawia główne założenia działalności Światowej Organizacji Sprawiedliwego Handlu (WFTO) - przedstawia przyczyny szybkiego rozwoju turystyki na świecie - omawia czynniki wpływające na atrakcyjność turystyczną - opisuje atrakcyjność turystyczną wybranych regionów turystycznych świata - przedstawia ograniczenia w rozwoju turystyki	innowacyjnym przedsiębiorstwom – start-upom – przez inkubatory przedsiębiorczości i akceleratory biznesu - przedstawia prawidłowości przestrzenne w zakresie dostępu do usług edukacyjnych i finansowych na świecie - wykazuje związek między nakładami na prace badawczo-rozwojowe a poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego państwa - omawia rolę usług w handlu międzynarodowym - analizuje handel międzynarodowy w ujęciu globalnym: podaje wartość światowych obrotów handlu międzynarodowego, opisuje strukturę towarową, wymienia najważniejszych eksporterów i importerów - opisuje skutki rozwoju turystyki na świecie - omawia usługi turystyczne w Polsce - podaje przykłady skutków rozwoju turystyki w swoim regionie - przedstawia najważniejsze miejsca pielgrzymkowe różnych religii na świecie i w Polsce oraz omawia znaczenie miejsc świętych dla wyznawców poszczególnych religii	społeczno-gospodarczego świata
• Wpływ człowieka na środowisko				
Uczeń: wyjaśnia znaczenie terminów: <i>środowisko przyrodnicze</i>,	Uczeń: dostrzega konflikt interesów w relacjach człowiek – środowisko	Uczeń: omawia przyczyny nasilania się konfliktu w relacji człowiek –	Uczeń: podaje przykłady racjonalnego gospodarowania zasobami	Uczeń: opisuje konflikty ekologiczne w swojej okolicy, wymienia

<i>środowisko geograficzne, antropopresja</i> • podaje przykłady konfliktów ekologicznych • wymienia źródła zanieczyszczeń atmosfery spowodowane działalnością człowieka • podaje głównych producentów gazów cieplarnianych w Europie • wymienia rodzaje smogu • wymienia źródła zanieczyszczeń hydrosfery spowodowane działalnością człowieka • wyjaśnia znaczenie pojęcia <i>agrotechnika</i> • wymienia zagrożenia dla środowiska przyrodniczego spowodowane rolnictwem • wymienia systemy gospodarowania ziemią uprawną • wymienia rodzaje kopalń i podaje nazwy wydobywanych w nich surowców • wyjaśnia znaczenie terminu <i>rekultywacja</i> • podaje przykłady negatywnego wpływu transportu i turystyki na środowisko przyrodnicze • podaje definicję pojęcia <i>krajobraz kulturowy</i> • wymienia formy ochrony krajobrazu • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>rekultywacja krajobrazu, renaturalizacja krajobrazu, rewitalizacja krajobrazu</i>	przyrodnicze • wyjaśnia, na czym polega zrównoważony rozwój • omawia cele zrównoważonego rozwoju • wymienia najważniejsze zjawiska związane z zanieczyszczeniem atmosfery • wyróżnia podstawowe rodzaje zanieczyszczeń atmosfery • wymienia antropogeniczne źródła zanieczyszczeń atmosfery • podaje przykłady najbardziej zanieczyszczonych ośrodków miejskich w Polsce • omawia wykorzystywanie wody przez człowieka • wymienia wielkie inwestycje hydrotechniczne i wskazuje je na mapie • opisuje wpływ monokultury rolnej na środowisko przyrodnicze • wyjaśnia, na czym polegają chemizacja i mechanizacja rolnictwa • omawia metody wydobywania surowców w kopalniach otworowych, głębinowych i odkrywkowych • podaje przykłady rekultywacji obszarów pogórnich w Polsce • wymienia elementy środowiska geograficznego, które podlegają negatywnemu wpływowi transportu • podaje główne zagrożenia dynamicznego rozwoju turystyki dla środowiska przyrodniczego • wymienia elementy krajobrazu kulturowego miejskiego i krajobrazu kulturowego	środowisko przyrodnicze • opisuje zasady zrównoważonego rozwoju • wyjaśnia, w jaki sposób powstaje nadmierny efekt cieplarniany i omawia jego wpływ na globalne ocieplenie • opisuje mechanizm powstawania dziury ozonowej • wyjaśnia powstawanie smogu • omawia emisję dwutlenku węgla na świecie oraz tlenków siarki i azotu UE • wyjaśnia, w jaki sposób działalność gospodarcza człowieka narusza stosunki wodne • omawia wpływ chemizacji i mechanizacji rolnictwa na środowisko przyrodnicze • wyjaśnia, na czym polega melioracja • wymienia negatywne skutki działalności górniczej w poszczególnych rodzajach kopalń • wyjaśnia, jak powstaje lej depresyjny • opisuje, na czym polega rekultywacja terenów pogórnich • omawia wpływ transportu na zanieczyszczenie powietrza, wód i gleby, a także na przekształcenie krajobrazu oraz florę i faunę • opisuje wpływ działalności turystycznej na środowisko geograficzne • omawia proces degradacji krajobrazu miejskiego • opisuje działania człowieka	środowiska przyrodniczego • wymienia międzynarodowe dokumenty dotyczące zrównoważonego rozwoju • porównuje smog fotochemiczny ze smogiem siarkowym • przedstawia sposoby zapobiegania smogowi • omawia przyrodnicze skutki budowy zapór wodnych • opisuje proces zanikania jeziora Czad • omawia wpływ nadmiernego wypasu zwierząt na środowisko przyrodnicze • wymienia etapy pustynnienia • przedstawia pozytywne i negatywne skutki melioracji • wyjaśnia wpływ działalności górniczej na środowisko przyrodnicze • opisuje kierunki rekultywacji terenów pogórnich i podaje ich przykłady • analizuje wpływ transportu na człowieka • omawia zasady zrównoważonej turystyki • wymienia czynniki zagrażające krajobrazom kulturowym na świecie i w Polsce • określa rolę planowania przestrzennego w kształtowaniu i ochronie krajobrazu kulturowego • wymienia przykłady proekologicznych rozwiązań w działalności rolniczej, przemysłowej oraz usługowej na wybranych obszarach	przyczyny nasilania się tego procesu • podaje propozycje sposobów rozwiązania konfliktów w relacji człowiek – środowisko • omawia wpływ zanieczyszczeń powietrza na ludzki organizm • ocenia wpływ wielkich inwestycji hydrologicznych na środowisko geograficzne • przedstawia działania człowieka mające na celu zapobieganie zanieczyszczaniu wód oraz zmniejszanie stopnia ich zanieczyszczenia • analizuje na przykładach ze świata i z Polski wpływ działalności rolniczej na środowisko przyrodnicze • analizuje wpływ wybranej kopalni na środowisko przyrodnicze • podaje przykłady negatywnych skutków rozwoju turystyki we własnym regionie • przedstawia przykłady realizacji zasad zrównoważonej turystyki • prezentuje działania służące ochronie krajobrazu kulturowego • omawia przykład rekultywacji, renaturalizacji lub rewitalizacji krajobrazu w swojej okolicy
--	--	--	---	--

	wiejskiego • podaje przykłady rekultywacji, renaturalizacji i rewitalizacji obszarów zdegradowanych w Polsce	prowadzące do degradacji krajobrazu wiejskiego • omawia rodzaje i cele działań rewitalizacyjnych		
--	--	--	--	--

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny: OBLICZA GEOGRAFII 3, zakres rozszerzony

Wymagania na poszczególne oceny				
na ocenę dopuszczającą	na ocenę dostateczną	na ocenę dobrą	na ocenę bardzo dobrą	na ocenę celującą
2	3	4	5	6
I. Różnicowanie środowiska przyrodniczego Polski				
Uczeń: • podaje powierzchnię Polski oraz długość jej granic lądowych i morskich • wymienia państwa graniczące z Polską i wskazuje je na mapie • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wyłączna strefa ekonomiczna, wody terytorialne, morskie wody wewnętrzne</i> • wskazuje na mapie geometryczny środek Polski • wyjaśnia znaczenie terminu <i>region fizycznogeograficzny</i> • wymienia na podstawie mapy geologicznej trzy wielkie struktury geologiczne, w których granicach leży terytorium Polski • przedstawia podział dziejów Ziemi na ery i okresy • przedstawia podział surowców mineralnych ze względu na zastosowanie • podaje nazwy i wysokości kulminacji w poszczególnych pasach rzeźby terenu • wymienia pasy rzeźby terenu w Polsce i wskazuje ich zasięg na mapie	Uczeń: • wymienia na podstawie mapy najdalej wysunięte punkty w Polsce oraz podaje ich współrzędne geograficzne • opisuje przebieg granic Polski na podstawie mapy ogólnogeograficznej • podaje nazwy megaregionów i prowincji Polski i wskazuje je na mapie • wymienia jednostki tektoniczne występujące na obszarze Polski • podaje przykłady najważniejszych wydarzeń geologicznych w poszczególnych erach i okresach • wskazuje na mapie rozmieszczenie głównych surowców mineralnych Polski • podaje cechy ukształtowania powierzchni Polski • odczytuje informacje z krzywej hipsograficznej Polski • omawia zasięgi zlodowaceń na obszarze Polski na podstawie mapy • omawia cechy klimatu Polski na podstawie map klimatycznych i klimatogramów • wyjaśnia różnice między astronomicznymi, kalendarzowymi i	Uczeń: • przedstawia charakterystyczne cechy położenia fizycznogeograficznego, matematyczno-geograficznego i geopolitycznego Polski • podaje nazwy podprowincji Polski i wskazuje je na mapie • opisuje jednostki tektoniczne występujące na obszarze Polski • omawia najważniejsze wydarzenia z przeszłości geologicznej Polski na podstawie tabeli stratygraficznej • omawia znaczenie gospodarcze głównych surowców mineralnych Polski (węgiel kamienny, węgiel brunatny, rudy miedzi i soli kamiennej) • wymienia czynniki wpływające na ukształtowanie powierzchni Polski • omawia rozmieszczenie form polodowcowych na obszarze Polski na podstawie mapy • podaje różnice między krajobrazem młodoglacjalnym a krajobrazem staroglacjalnym • przedstawia wpływ mas powietrza na pogodę w Polsce	Uczeń: • ocenia konsekwencje położenia fizycznogeograficznego, matematyczno-geograficznego i geopolitycznego Polski • przedstawia charakterystyczne cechy makroregionu, w którym mieszka • przedstawia przebieg strefy T-T na obszarze Polski na podstawie mapy geologicznej • omawia znaczenie gospodarcze surowców mineralnych Polski • wyjaśnia przyczyny różnicowania rozmieszczenia surowców mineralnych w Polsce • charakteryzuje pasy rzeźby terenu • wyjaśnia, czym jest klimat peryglacjalny • wykazuje wpływ poszczególnych czynników klimatycznych na klimat Polski • przedstawia przyczyny i skutki niedoboru wody w wybranych regionach Polski • wymienia rodzaje powodzi	Uczeń: • analizuje zmiany terytorium oraz granic państwa polskiego na przestrzeni dziejów • przedstawia kryteria regionalizacji fizycznogeograficznej • przedstawia budowę geologiczną Polski na tle struktur geologicznych Europy • uzasadnia stwierdzenia, że Polska odznacza się skomplikowaną budową geologiczną • wyjaśnia uwarunkowania tworzenia się i występowania złóż surowców mineralnych • omawia występowanie głównych surowców mineralnych w regionie, w którym mieszka, i wyjaśnia, jak powstały ich złoża • identyfikuje związki między budową geologiczną Polski a głównymi cechami ukształtowania powierzchni • porównuje ukształtowanie powierzchni Polski z ukształtowaniem innych europejskich krajów

- wymienia formy polodowcowe występujące na obszarze Polski - wymienia klimatyczne pory roku - wymienia czynniki wpływające na klimat Polski - podaje średnie wartości temperatury powietrza, średnie roczne sumy opadów atmosferycznych i długość okresu wegetacyjnego oraz określa częstość kierunków wiatru i liczbę dni z silnym wiatrem w Polsce na podstawie map tematycznych - wyjaśnia, czym jest bilans wodny - wymienia główne cechy sieci rzecznej w Polsce na podstawie mapy - wskazuje na mapie zlewiska i dorzecza głównych rzek Polski - wyjaśnia znaczenie terminu <i>jeziorność</i> - wymienia najmniejsze i największe jeziora w Polsce i wskazuje je na mapie - wymienia największe sztuczne zbiorniki w Polsce i wskazuje je na mapie - opisuje położenie Morza Bałtyckiego - podaje nazwy państw położonych nad Morzem Bałtyckim - wymienia wyspy Morza Bałtyckiego i podaje ich przynależność państwową - wymienia typy wybrzeży Morza Bałtyckiego - odczytuje z mapy średnie wartości zasolenia oraz temperatury powierzchniowej warstwy wody w Bałtyku	- klimatycznymi porami roku - wskazuje obszary nadwyżek i niedoborów wody w Polsce - przedstawia zróżnicowanie gęstości sieci rzecznej w Polsce na podstawie map tematycznych - opisuje rozmieszczenie jezior w Polsce - porównuje powierzchnię i głębokość głównych jezior Polski na podstawie danych statystycznych - przedstawia cechy Morza Bałtyckiego na podstawie mapy tematycznej - omawia zróżnicowanie zasolenia i temperatury powierzchniowej warstwy wody w Bałtyku - opisuje florę i faunę Bałtyku	- omawia zróżnicowanie przestrzenne temperatury powietrza, opadów atmosferycznych, okresu wegetacyjnego i wiatrów w Polsce - charakteryzuje zasoby wodne Polski - analizuje bilans wodny Polski w roku hydrologicznym - opisuje przyczyny niedoborów wody w Polsce - podaje przyczyny powstawania powodzi w Polsce - charakteryzuje główne typy genetyczne jezior Polski na wybranych przykładach - przedstawia typy sztucznych zbiorników wodnych i podaje ich przykłady - omawia genezę Morza Bałtyckiego na podstawie map tematycznych - omawia czynniki wpływające na temperaturę wód powierzchniowych Morza Bałtyckiego na podstawie mapy - podaje przyczyny zróżnicowania zasolenia wód Morza Bałtyckiego na podstawie mapy	- występujących w Polsce - podaje przyczyny zróżnicowania gęstości sieci rzecznej w Polsce - omawia znaczenie jezior w Polsce - omawia funkcje sztucznych zbiorników w Polsce - charakteryzuje linię brzegową i typy wybrzeży Morza Bałtyckiego - omawia formy ochrony Morza Bałtyckiego	- omawia procesy, które zachodziły na obszarach występowania klimatu peryglacjalnego i wyjaśnia ich wpływ na obecne ukształtowanie powierzchni Polski - analizuje zróżnicowanie klimatyczne Polski - przedstawia gospodarcze konsekwencje długości trwania okresu wegetacyjnego w różnych regionach Polski - analizuje zasoby wodne w regionie, w którym mieszka, na podstawie różnych źródeł informacji - wykazuje na przykładach zależność sieci rzecznej od budowy geologicznej i rzeźby terenu - podaje przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia jezior w Polsce - wyjaśnia przyczyny dużej koncentracji sztucznych zbiorników w południowej części Polski - przedstawia i ocenia stan środowiska przyrodniczego wód Bałtyku - proponuje działania ograniczające ilość zanieczyszczeń przedostających się do Bałtyku
II. Związki między elementami środowiska przyrodniczego				
Uczeń: - opisuje położenie i obszar Tatr - wskazuje na mapie przebieg granicy między Tatrami Wysokimi a Tatrami Zachodnimi - wymienia piętra klimatyczno-roślinne	Uczeń: - wymienia czynniki wpływające na krajobraz Tatr - przedstawia podział Tatr - wymienia formy rzeźby wysokogórskiej - charakteryzuje wody powierzchniowe	Uczeń: - wymienia formy polodowcowe i formy krasowe występujące w Tatrach - wymienia cechy klimatu Tatr - charakteryzuje działalność gospodarczą w Tatrach	Uczeń: - omawia budowę geologiczną Tatr na podstawie schematu - omawia wpływ procesów zewnętrznych na rzeźbę Tatr - porównuje środowisko	Uczeń: - omawia rozmieszczenie lodowców w Tatrach w plejstocenie na podstawie dostępnych źródeł informacji - przedstawia czynniki decydujące o zmianach szaty roślinnej wraz ze

w Tatrach - wymienia góry średnie i góry niskie w Polsce - opisuje położenie gór średnich i niskich - wyjaśnia znaczenie terminu <i>flisz karpacki</i> - wymienia główne rzeki Sudetów na podstawie mapy - omawia położenie Gór Świętokrzyskich - wyjaśnia znaczenie terminu <i>gołoborza</i> - opisuje położenie i obszar pasa wyżyn - wyróżnia główne jednostki w pasie wyżyn i wskazuje je na mapie - opisuje położenie i obszar nizin - wymienia główne rzeki i sztuczne zbiorniki wodne pasa nizin - wymienia nazwy parków narodowych pasa nizin - wskazuje na mapie duże aglomeracje w pasie nizin - opisuje położenie i obszar pasa pojezierzy - wymienia regiony wchodzące w skład pojezierzy - wymienia największe kompleksy leśne pojezierzy i podaje nazwy krain, na których obszarze się one znajdują - wymienia największe jeziora pasa pojezierzy i wskazuje je na mapie - opisuje położenie, obszar i granice pasa pobraży - wyróżnia krainy wchodzące w skład pasa pobraży - wymienia nadmorskie miejscowości i podaje ich funkcje	Tatr - opisuje świat zwierząt w Tatrach - opisuje florę i faunę Bieszczad - wymienia pasma górskie Sudetów - opisuje klimat i roślinność Sudetów - omawia warunki klimatyczne występujące w Górach Świętokrzyskich - opisuje rzeźbę krasową na Wyżynie Krakowsko-Częstochowskiej na podstawie infografiki - wymienia główne surowce mineralne występujące na wyżynach - podaje cechy krajobrazu starogłacialnego - charakteryzuje wody powierzchniowe w pasie nizin - omawia warunki klimatyczne występujące w pasie nizin - wymienia najważniejsze elementy środowiska przyrodniczego parków narodowych pasa nizin - podaje cechy krajobrazu młodogłacialnego na obszarze pojezierzy - opisuje warunki klimatyczne występujące na pojezierzach - opisuje cechy krajobrazu pasa pobraży - wymienia czynniki rzeźbotwórcze wpływające na rzeźbę poszczególnych regionów pasa pobraży - charakteryzuje wody powierzchniowe w pasie pobraży	- opisuje korzyści i zagrożenia związane z rozwojem turystyki w Tatrach - omawia piętność roślinną w Bieszczadach - omawia cechy środowiska przyrodniczego Sudetów - wymienia skały dominujące w budowie geologicznej poszczególnych pasm sudeckich - charakteryzuje poszczególne pasma Sudetów - charakteryzuje krajobraz gór niskich - omawia cechy środowiska przyrodniczego Gór Świętokrzyskich - charakteryzuje cechy środowiska przyrodniczego pasa wyżyn - opisuje zlodowacenia na obszarze pasa nizin - przedstawia rzeźbę pasa nizin - charakteryzuje gleby równin starogłacialnych na podstawie profili glebowych - omawia zlodowacenia na obszarze pojezierzy - omawia wpływ lądolodu na rzeźbę pojezierzy - charakteryzuje użytkowanie terenu na pojezierzach - przedstawia czynniki wpływające na rzeźbę pasa pobraży - charakteryzuje środowisko przyrodnicze poszczególnych regionów pasa pobraży - charakteryzuje typy wybrzeży Morza Bałtyckiego - omawia wpływ Morza Bałtyckiego na klimat pobraży - opisuje działalność gospodarczą w pasie pobraży	przyrodnicze Tatr Wysokich ze środowiskiem przyrodniczym Tatr Zachodnich - omawia budowę geologiczną Sudetów jako przykładu gór zrębowych - omawia budowę geologiczną Gór Świętokrzyskich - charakteryzuje dzieje geologiczne pasa wyżyn - opisuje zróżnicowanie środowiska przyrodniczego pasa wyżyn - przedstawia warunki powstawania węgla kamiennego - wyjaśnia wpływ lądolodu na środowisko nizin - omawia proces powstawania pradolin i ich przebieg na obszarze pasa nizin na podstawie mapy - wyjaśnia genezę pól wydmywanych występujących w pasie nizin - porównuje warunki klimatyczne Niziny Śląskiej z warunkami klimatycznymi Niziny Północnopodlaskiej - omawia wpływ budowy geologicznej na występowanie surowców mineralnych i wód głębinowych w pasie nizin - omawia wpływ budowy geologicznej pojezierzy na gleby i roślinność - omawia zależności między poszczególnymi elementami środowiska przyrodniczego w pasie pojezierzy - opisuje etapy powstawania delty Wisły na obszarze Żuław Wiślanych - omawia procesy powstawania mierzei i klifu na podstawie schematu - charakteryzuje środowisko przyrodnicze Żuław Wiślanych	wzrostem wysokości nad poziomem morza - porównuje granice pięter klimatyczno-roślinnych w Sudetach i Tatrach - przedstawia różnice między cechami środowiska przyrodniczego Sudetów, Gór Świętokrzyskich i Bieszczad - opisuje wpływ skał węglanowych i lessowych na inne elementy środowiska przyrodniczego - opisuje czynniki przyrodnicze, które wpłynęły na gospodarowanie w pasie wyżyn - wyjaśnia związek między budową geologiczną nizin a zagospodarowaniem tego obszaru - przedstawia zależność między budową geologiczną pojezierzy a ich zagospodarowaniem - porównuje krajobraz młodogłacialny z krajobrazem starogłacialnym (uwzględnia między innymi wysokości bezwzględne, formy terenu i wody powierzchniowe) - omawia podobieństwa i różnice między środowiskiem przyrodniczym pojezierzy a środowiskiem przyrodniczym pobraży
III. Krajobrazy Polski				

Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminu <i>krajobraz</i> • wymienia czynniki kształtujące wybrane typy krajobrazów • wymienia cechy krajobrazu przyrodniczego • podaje przykłady krajobrazu przyrodniczego • wyjaśnia znaczenie terminu <i>krajobraz kulturowy</i> • podaje przykłady krajobrazu kulturowego • wymienia cechy krajobrazu mozaikowego	Uczeń: • wymienia elementy krajobrazu • wymienia typy krajobrazów przyrodniczych i podaje ich przykłady • opisuje krajobraz leśny zbliżony do pierwotnego na przykładzie Puszczy Białowieskiej • wymienia cechy krajobrazu górskiego ponad granicą lasu, torfowisk wysokich i muraw na przykładzie Karkonoszy • podaje główne cechy krajobrazu turni na przykładzie Tatr • podaje cechy krajobrazu kulturowego • podaje cechy krajobrazu wiejskiego na przykładzie Rostocza • podaje cechy krajobrazu małomiasteczkowego na przykładzie Tykocina • wymienia elementy krajobrazu komunikacyjnego na podstawie fotografii	Uczeń: • przedstawia podział krajobrazów ze względu na stopień przekształcenia środowiska • porównuje krajobraz przyrodniczy z krajobrazem kulturowym • charakteryzuje krajobrazy przyrodniczo-kulturowe • charakteryzuje krajobrazy jeziorne i bagienno-łęgowe i podaje obszary ich występowania • opisuje cechy krajobrazu podmiejskiego i rezydencjalnego na przykładzie podwarszawskich miejscowości • opisuje cechy krajobrazu przemysłowego na wybranym przykładzie	Uczeń: • charakteryzuje krajobrazy wyróżnione ze względu na rzeźbę terenu • charakteryzuje czynniki zagrażające krajobrazom • przedstawia główne cechy wybranych krajobrazów przyrodniczych • wymienia czynniki wpływające na zachowanie krajobrazów zbliżonych do pierwotnych • charakteryzuje krajobraz kulturowy wielkich miast Polski na przykładzie Warszawy • charakteryzuje krajobraz górniczy na przykładzie kopalni w Bełchatowie	Uczeń: • omawia rolę krajobrazu w życiu człowieka • opisuje krajobraz dominujący w regionie, w którym mieszka, oraz ocenia stopień jego przekształcenia w wyniku antropopresji • rozpoznaje na podstawie materiałów źródłowych, np. map, fotografii i obrazów satelitarnych, wybrane krajobrazy przyrodnicze i kulturowe • prezentuje przykłady działań służących zachowaniu walorów krajobrazów przyrodniczych i kulturowych oraz zapobieganiu ich degradacji
---	--	---	--	--

IV. Ludność i urbanizacja w Polsce

Uczeń: • podaje aktualną liczbę ludności w Polsce • wymienia województwa w Polsce i wskazuje je na mapie • wyjaśnia znaczenie terminu <i>depopulacja</i> • wymienia obszary w Polsce o dodatnim i ujemnym współczynniku przyrostu naturalnego na podstawie mapy • wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik dzietności</i> • wymienia obszary o najwyższym wskaźniku starości demograficznej • wyjaśnia znaczenie terminu <i>współczynnik feminizacji</i> • podaje cechy piramidy wieku i płci ludności Polski • podaje wartość wskaźnika gęstości zaludnienia w Polsce • wymienia regiony silnie i słabo	Uczeń: • analizuje zmiany liczby ludności w Polsce w danym przedziale czasowym • oblicza wskaźnik dynamiki zmian liczby ludności • przedstawia trójstopniowy podział administracyjny Polski • oblicza współczynnik przyrostu naturalnego na wybranym przykładzie • przedstawia przestrzenne zróżnicowanie wskaźnika starości demograficznej na podstawie mapy • przedstawia regionalne zróżnicowanie współczynnika feminizacji na podstawie mapy • oblicza współczynnik feminizacji • podaje przyczyny zróżnicowania rozmieszczenia ludności w Polsce • oblicza wskaźnik gęstości zaludnienia • podaje przyczyny migracji wewnętrznych w Polsce • omawia współczynnik salda migracji	Uczeń: • omawia zmiany liczby ludności Polski po II wojnie światowej • omawia skutki depopulacji • analizuje współczynnik przyrostu naturalnego w Polsce w wybranych latach na podstawie wykresu • omawia współczynnik dzietności w Polsce w latach 1960–2019 na podstawie wykresu • podaje przyczyny zmian przyrostu naturalnego w Polsce w ostatnich trzech dekadach • podaje przyczyny starzenia się polskiego społeczeństwa • omawia wpływ czynników przyrodniczych na rozmieszczenie ludności w Polsce na podstawie map tematycznych • omawia zróżnicowanie przestrzenne salda migracji wewnętrznych w Polsce • omawia przyczyny migracji	Uczeń: • analizuje regionalne zróżnicowanie dynamiki zmian liczby ludności na podstawie danych statystycznych • przedstawia zmiany przyrostu naturalnego w Polsce w drugiej połowie XX w. i na początku XXI w. na podstawie wykresu • charakteryzuje zachowania prokreacyjne Polaków i przestrzenne zróżnicowanie tych zachowań • wykazuje związek zachowań prokreacyjnych Polaków z uwarunkowaniami społeczno-kulturowymi • wyjaśnia zmiany kształtu piramidy wieku i płci ludności Polski oraz porównuje ją z piramidami wieku i płci ludności innych państw • wykazuje wpływ czynników	Uczeń: • prognozuje wpływ współczesnych przemian demograficznych w Polsce na rozwój społeczno-gospodarczego kraju • analizuje zmiany przyrostu naturalnego i przyrostu rzeczywistego ludności Polski na podstawie dostępnych źródeł informacji • przedstawia działania przeciwdziałające wyludnianiu się niektórych obszarów Polski podejmowane na szczeblu rządowym i samorządowym • przedstawia przyczyny niewielkiego zróżnicowania narodowo-etnicznego ludności Polski • wyjaśnia wpływ starzenia się polskiego społeczeństwa na rynek pracy • opisuje działania państwa na rzecz
--	---	---	---	---

zaludnione na podstawie mapy gęstości zaludnienia - wymienia obszary o dodatnim i ujemnym saldzie migracji wewnętrznych w Polsce - wymienia państwa, w których żyje najlichniesz Polonia, i wskazuje je na mapie - wyjaśnia znaczenie terminów <i>mnieszość narodowa</i> i <i>mnieszość etniczna</i> - wymienia mnieszości narodowe i mnieszości etniczne w Polsce - wyjaśnia znaczenie terminu <i>region etnograficzny</i> - wymienia regiony etnograficzne na podstawie mapy - wymienia ekonomiczne grupy wiekowe ludności - wyjaśnia znaczenie terminu aktywność ekonomiczna - omawia strukturę ludności Polski według aktywności ekonomicznej w 2019 r. na podstawie danych statystycznych - wymienia sektory gospodarki - wyjaśnia znaczenie terminów <i>podaż pracy</i> i <i>popyt na pracę</i> - wymienia wskaźniki dotyczące oceny poziomu życia ludności - wyjaśnia znaczenie terminu <i>ubóstwo</i> - wymienia wskaźniki ubóstwa - wymienia organy władzy publicznej wybierane w demokratycznych wyborach w Polsce - wymienia główne opcje polityczne w Polsce - wymienia województwa o wysokim i o niskim wskaźniku urbanizacji - wymienia miasta według grup wielkościowych na podstawie wykresu - wymienia najludniejsze miasta Polski i wskazuje na mapie - wymienia cechy wiejskiej sieci osadniczej	wewnętrznych w Polsce na podstawie mapy - wymienia państwa, do których migrują Polacy w XXI w. - oblicza współczynnik przyrostu rzeczywistego - podaje główne kierunki i wielkość współczesnych emigracji Polaków - przedstawia współczesną strukturę narodowościowo-etniczną w Polsce na podstawie danych statystycznych - przedstawia zróżnicowanie etnograficzne ludności Polski na podstawie materiałów źródłowych - wymienia mierniki poziomu aktywności zawodowej ludności Polski - podaje przyczyny zmian w strukturze zatrudnienia ludności Polski - wymienia czynniki wpływające na poziom życia - wyjaśnia różnice między referendumi ogólnokrajowymi a referendumi lokalnymi - omawia wskaźnik urbanizacji w Polsce i jego regionalne zróżnicowanie na podstawie danych statystycznych i mapy tematycznej - omawia funkcje polskich miast i podaje ich przykłady - podaje przykłady aglomeracji miejskich - podaje różnice między aglomeracją monocentryczną a aglomeracją policentryczną - wyjaśnia znaczenie terminu <i>inteligentne miasta</i> i podaje przykłady inteligentnych miast - wyjaśnia, na czym polega gettoizacja przestrzeni miejskiej - podaje wady i zalety życia na wsi	zagranicznych w Polsce w ujęciu historycznym - omawia wielkość migracji zagranicznych na pobyt stały w Polsce na podstawie wykresu - przedstawia przestrzenne zróżnicowanie mnieszości narodowych i etnicznych w Polsce - charakteryzuje wybrane grupy etnograficzne w Polsce - przedstawia współczesną strukturę narodowościowo-etniczną w Polsce - charakteryzuje mierniki poziomu aktywności zawodowej ludności Polski - omawia formy zatrudnienia w Polsce - przedstawia rozkład wysokości wynagrodzeń brutto w Polsce na podstawie wykresu i mapy tematycznej - analizuje zróżnicowanie bezrobocia w Polsce na podstawie mapy - omawia zróżnicowanie regionalne wskaźników dotyczących poziomu życia w Polsce na podstawie map tematycznych - porównuje subiektywny wskaźnik poziomu zadowolenia z życia w miastach i na wsi na podstawie danych statystycznych - analizuje frekwencję wyborczą w Polsce na podstawie wykresu - przedstawia preferencje wyborcze Polaków na podstawie wykresu - wyjaśnia uwarunkowania współczesnych procesów urbanizacyjnych w Polsce - przedstawia przestrzenne zróżnicowanie procesów urbanizacyjnych w Polsce na podstawie danych statystycznych - opisuje czynniki warunkujące jakość życia w polskich miastach - charakteryzuje <i>genius loci</i> miasta - charakteryzuje wybrane typy genetyczne kształtów wsi w Polsce - omawia cechy strefy podmiejskiej	społeczno-ekonomicznych i historyczno-politycznych na rozmieszczenie ludności w Polsce na podstawie dostępnych źródeł informacji - omawia skutki nierównomiernego rozmieszczenia ludności w Polsce - przedstawia główne motywy migracji Polaków na początku XXI w. - analizuje przyrost rzeczywisty ludności Polski i jego składowe na podstawie wykresu - wyjaśnia przyczyny zróżnicowania etnograficznego ludności Polski - porównuje wartości współczynnika aktywności zawodowej i stopy bezrobocia w Polsce z wartościami tych wskaźników w wybranych krajach UE - analizuje zmiany struktury zatrudnienia w Polsce na podstawie danych statystycznych - wyjaśnia na przykładach przyczyny i skutki bezrobocia w Polsce - porównuje poziom życia ludności w Polsce z poziomem życia w innych krajach na podstawie dostępnych źródeł informacji - analizuje przestrzenne zróżnicowanie frekwencji wyborczej w Polsce na podstawie map - analizuje przestrzenne zróżnicowanie wyników wyborów parlamentarnych w 2019 r. na podstawie map - opisuje na przykładach układy urbanistyczne miast powstałych w różnych okresach historycznych - przedstawia działania związane z rewitalizacją podupadłych dzielnic miast - przedstawia zróżnicowanie wiejskiej sieci osadniczej w Polsce	ograniczania ubóstwa - analizuje wyniki wyborów w regionie, w którym mieszka, na podstawie danych PKW - porównuje frekwencję i wyniki ostatnich wyborów do Sejmu RP w regionie, w którym mieszka, z wynikami w całej Polsce - wyjaśnia wpływ przemian społecznych i gospodarczych na przebieg urbanizacji w Polsce po II wojnie światowej - omawia przyczyny i konsekwencje gettoizacji przestrzeni miejskiej - wykazuje zależność między zmianami w osadnictwie wiejskim a przemianami społeczno-gospodarczymi zachodzącymi w Polsce
---	---	---	---	--

wymienia wybrane typy genetyczne kształtów wsi		wskazuje negatywne skutki rozwoju strefy podmiejskiej	na podstawie mapy - omawia przyczyny zmian w osadnictwie wiejskim w Polsce - przedstawia demograficzne i społeczne przemiany na obszarach wiejskich - omawia funkcjonalne i przestrzenne przemiany na obszarach wiejskich	
V. Gospodarka Polski				
Uczeń: - wymienia przyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa - wymienia pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa - wyjaśnia znaczenie terminu <i>rolnictwo ekologiczne</i> - podaje liczbę ekologicznych gospodarstw w Polsce - wymienia cechy żywności ekologicznej - wyjaśnia, na czym polegała transformacja gospodarcza po 1989 r. - wyjaśnia, na czym polegała restrukturyzacja przemysłu - wymienia najważniejsze działy przemysłu high-tech w Polsce - wymienia rodzaje transportu funkcjonujące w Polsce - wymienia główne porty lotnicze w Polsce - wymienia główne węzły i terminale transportowe w Polsce i wskazuje je na mapie - wymienia rodzaje działalności gospodarczej zaliczane do gospodarki morskiej - wskazuje na mapie główne porty handlowe i pasażerskie na polskim wybrzeżu - wskazuje na mapie główne porty rybackie na polskim wybrzeżu	Uczeń: - wymienia obszary w Polsce o najkorzystniejszych warunkach rozwoju rolnictwa - podaje cechy rolnictwa ekologicznego - opisuje zmiany liczby gospodarstw ekologicznych w Polsce - podaje przyczyny nierównomiernego rozmieszczenia zakładów przemysłowych w Polsce - określa miejsce Polski w światowej produkcji przemysłowej na podstawie danych statystycznych - wymienia czynniki decydujące o lokalizacji zakładów przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce - opisuje zróżnicowanie gęstości dróg kołowych według województw oraz przebieg autostrad i dróg ekspresowych w Polsce - opisuje zróżnicowanie gęstości sieci kolejowej w Polsce - wymienia grupy ładunkowe, w których przeładunku specjalizują się poszczególne porty morskie - przedstawia walory kulturowe sprzyjające rozwojowi turystyki w Polsce	Uczeń: - omawia rolę rolnictwa w polskiej gospodarce - przedstawia przyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa w Polsce na podstawie danych statystycznych - przedstawia pozaprzyrodnicze czynniki rozwoju rolnictwa w Polsce na podstawie danych statystycznych - przedstawia rozwój rolnictwa ekologicznego w Polsce po przystąpieniu naszego kraju do UE - omawia przestrzenne rozmieszczenie gospodarstw ekologicznych w Polsce - omawia strukturę ekologicznych użytków rolnych - opisuje cechy socjalistycznej gospodarki - podaje przyczyny przemian w przemyśle Polski po 1989 r. - przedstawia uwarunkowania rozwoju przemysłu high-tech w Polsce - charakteryzuje czynniki decydujące o lokalizacji przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce - przedstawia rozmieszczenie ośrodków przemysłu zaawansowanych technologii w Polsce - omawia znaczenie działalności badawczo-rozwojowej w rozwoju przemysłu high-tech	Uczeń: - omawia regionalne zróżnicowanie przyrodniczych warunków rozwoju rolnictwa na podstawie mapy - omawia regionalne zróżnicowanie pozaprzyrodniczych czynników rozwoju rolnictwa na podstawie mapy - przedstawia pozytywne i negatywne skutki rozwoju rolnictwa ekologicznego - wskazuje cele certyfikacji żywności produkowanej w ramach systemu rolnictwa ekologicznego w Polsce - przedstawia rozwój i strukturę polskiego przemysłu do II wojny światowej - przedstawia charakter przemian w polskim przemyśle po 1989 r. - wyjaśnia skutki przemian w polskim przemyśle po 1989 r. - porównuje wydatki na działalność badawczo-rozwojową w Polsce z wydatkami na tę działalność w innych krajach UE - omawia działalność parku technologicznego na przykładzie Pomorskiego Parku Naukowo-Technologicznego Gdynia	Uczeń: - analizuje wpływ warunków przyrodniczych i czynników pozaprzyrodniczych na możliwości przemian w rolnictwie Polski - omawia znaczenie rolnictwa ekologicznego w dobie zmian klimatu - uzasadnia potrzebę kontrolowania gospodarstw produkujących żywność ekologiczną - przedstawia perspektywy rozwoju przemysłu w Polsce - ocenia wpływ przystąpienia Polski do UE na rozwój przemysłu w naszym kraju - określa znaczenie sieci transportu dla gospodarki kraju - prezentuje wartość obiektów stanowiących dziedzictwo kulturowe Polski na przykładzie wybranego regionu lub szlaku turystycznego

• przedstawia walory przyrodnicze sprzyjające rozwojowi turystyki w Polsce • wymienia główne obszary turystyczne Polski		• podaje przyczyny zmian w polskim transporcie w ostatnich trzech dekadach • opisuje rozwój transportu samochodowego w Polsce • przedstawia lokalizację sieci tramwajowych oraz systemu metra w Polsce • omawia czynniki wpływające na rozwój transportu śródlądowego w Polsce • charakteryzuje transport lotniczy w Polsce • omawia transport przesyłowy w Polsce • przedstawia obroty ładunkowe w polskich portach morskich na podstawie danych statystycznych • ocenia walory przyrodnicze warunkujące rozwój turystyki w Polsce • przedstawia polskie obiekty znajdujące się na <i>Liście UNESCO</i>	• omawia zmiany w polskim transporcie w XX i XXI w. • podaje przyczyny nierównomiernej gęstości sieci kolejowej na podstawie mapy • ocenia poziom rozwoju transportu kolejowego w Polsce • porównuje transport kolejowy i samochodowy w Polsce z transportem kolejowym i samochodowym w Unii Europejskiej • omawia transport przesyłowy w Polsce • omawia stan polskiej floty handlowej na podstawie danych statystycznych • przedstawia przemiany zachodzące w przemyśle stoczniowym w Polsce • ocenia walory kulturowe warunkujące rozwój turystyki w Polsce • analizuje stan infrastruktury turystycznej w Polsce • projektuje trasę wycieczki uwzględniając atrakcje turystyczne w wybranej miejscowości lub w wybranym regionie	
--	--	--	---	--

VI. Stan środowiska i jego ochrona w Polsce

Uczeń: • wymienia rodzaje zanieczyszczeń powietrza • wyjaśnia, na czym polega eutrofizacja wód • wyjaśnia znaczenie terminu <i>degradacja gleb</i> • wyjaśnia, dlaczego należy chronić	Uczeń: • podaje przyczyny zanieczyszczenia powietrza w Polsce • podaje przyczyny zanieczyszczenia wód • wymienia przyczyny degradacji gleb • wymienia parki narodowe w Polsce • wymienia elementy środowiska podlegające ochronie w poszczególnych	Uczeń: • omawia stan środowiska przyrodniczego w Polsce i jego zmiany w XX i XXI w. • wskazuje różnice w składzie ścieków przemysłowych i ścieków komunalnych • wymienia rodzaje odpadów stanowiących zagrożenie dla środowiska • omawia wybrane zanieczyszczenia	Uczeń: • omawia zmiany stanu środowiska w Polsce w XX i XXI w. • podaje przyczyny zmniejszania się emisji zanieczyszczeń powietrza w Polsce • analizuje wielkość produkcji odpadów przemysłowych i	Uczeń: • zdobywa informacje dotyczące szkód w środowisku i zanieczyszczeń powierzchni ziemi w regionie, w którym mieszka • dokonuje analizy stanu środowiska w Polsce i w regionie, w którym mieszka, oraz przedstawia wnioski z
--	---	---	---	--

środowisko przyrodnicze - wymienia formy ochrony przyrody w Polsce na podstawie mapy - wymienia parki narodowe w Polsce - wymienia przykłady gatunków roślin i zwierząt objętych ochroną	parkach narodowych w Polsce - wymienia rodzaje obszarów chronionych w Polsce - wymienia indywidualne formy ochrony przyrody w Polsce	powietrza w Polsce według źródeł ich emisji - opisuje działania podejmowane na rzecz rekultywacji gleb w Polsce - prezentuje przykłady działań na rzecz ochrony przyrody podejmowanych w Polsce - przedstawia przestrzenne rozmieszczenie form ochrony przyrody w Polsce - opisuje walory środowiskowe poszczególnych parków narodowych w Polsce	komunalnych w Polsce - prezentuje zadania instytucji powołanych do oceny stanu środowiska - wyjaśnia, na czym polegają restytucja gatunków i reintrodukcja - przedstawia międzynarodowe formy ochrony przyrody	tej analizy na podstawie danych statystycznych i aplikacji GIS - uzasadnia potrzebę ochrony środowiska przyrodniczego Polski - znajduje w internecie informacje dotyczące form ochrony przyrody w Polsce
VII. Badania i obserwacje terenowe				
Uczeń: - wybiera zakład usługowy lub przedsiębiorstwo, które będzie przedmiotem badań - wybiera rodzaj usług, które będą oceniane pod kątem dostępności i jakości oraz obszar badań - wyszukuje strony i portale internetowe, które mogą być pomocne przy analizie zmian w układzie przestrzennym i wyglądzie zabudowy - określa cele rewitalizacji - wyjaśnia, na czym polega analiza SWOT	Uczeń: - zbiera informacje o przedsiębiorstwie lub zakładzie usługowym - przygotowuje ankietę do analizy dostępności usług - dokonuje obserwacji wybranego terenu i rozpoznaje elementy krajobrazu, sporządza dokumentację fotograficzną oraz notatki - zbiera informacje niezbędne do analizy zmian w układzie przestrzennym i wyglądzie zabudowy z różnych źródeł dostępnych w internecie - zbiera informacje na temat pomyślnie przeprowadzonej rewitalizacji obszarów zdegradowanych, np. zurbanizowanych lub poprzemysłowych - dokonuje wyboru obszaru badań oraz określa zakres analizy SWOT	Uczeń: - analizuje wpływ przedsiębiorstwa przemysłowego lub usługowego na środowisko przyrodnicze najbliższego otoczenia - zbiera informacje o dostępności usług – wykorzystuje źródła internetowe, dane statystyczne, mapy oraz dane uzyskane podczas obserwacji w terenie - sporządza plan zagospodarowania przestrzennego wybranego terenu - dostrzega zmiany układu przestrzennego i zabudowy wybranego obszaru na podstawie zdjęć z różnych okresów i planów archiwalnych - dokonuje wyboru obszaru wymagającego rewitalizacji - zbiera informacje do analizy SWOT	Uczeń: - analizuje wpływ przedsiębiorstwa przemysłowego lub usługowego na rynek pracy i rozwój gospodarczy najbliższego otoczenia - analizuje dostępność i jakość wybranych usług (np. edukacyjnych, zdrowotnych, rekreacyjnych, handlowych) w najbliższej okolicy - wyróżnia główne funkcje wybranego terenu - dokonuje analizy zmian układu przestrzennego i zabudowy wybranego obszaru na podstawie zdjęć z różnych okresów i planów archiwalnych - identyfikuje problemy występujące na obszarze wymagającym rewitalizacji - przedstawia wyniki analizy SWOT dla wybranej miejscowości lub dzielnicy dużego miasta	Uczeń: - ocenia wpływ przedsiębiorstwa przemysłowego lub usługowego na środowisko przyrodnicze, rynek pracy, jakość życia ludności i rozwój gospodarczy najbliższego otoczenia - ocenia dostępność i jakość wybranych usług (np. edukacyjnych, zdrowotnych, rekreacyjnych, handlowych) w najbliższej okolicy - dokonuje oceny zagospodarowania wybranego terenu - wyjaśnia zmiany układu przestrzennego i wyglądu zabudowy wybranego terenu - przedstawia propozycje działań rewitalizacyjnych na wybranym obszarze

Wymagania edukacyjne na poszczególne oceny: OBLICZA GEOGRAFII 4, zakres rozszerzony

Wymagania na poszczególne oceny				
na ocenę dopuszczającą	na ocenę dostateczną	na ocenę dobrą	na ocenę bardzo dobrą	na ocenę celującą
2	3	4	5	6
I. Strefowość środowiska przyrodniczego na Ziemi				
Uczeń: • wyjaśnia, czym są strefowość i astrefowość • podaje przykłady strefowych zjawisk przyrodniczych na Ziemi • wyróżnia strefy klimatyczne i wskazuje ich zasięg na podstawie mapy • wymienia rodzaje wietrzeń • wymienia czynniki astrefowe • wymienia strefy klimatyczno-roślinno-glebowe na podstawie mapy • przedstawia główne prawidłowości dotyczące rozmieszczenia zwierząt na Ziemi	Uczeń: • charakteryzuje strefy oświetlenia Ziemi na podstawie schematu • analizuje rozkład średniej rocznej temperatury powietrza na Ziemi na podstawie mapy • podaje czynniki wpływające na długość okresu wegetacyjnego • omawia rozmieszczenie gleb na Ziemi na podstawie mapy • przedstawia zasoby biomasy na Ziemi z wykorzystaniem mapy • wymienia parametry klimatyczne wpływające na strefowość formacji roślinnych • wymienia główne cechy środowiska przyrodniczego stref klimatyczno-roślinno-glebowych: od równikowej do polarnych • omawia wybrane czynniki astrefowe	Uczeń: • omawia czynniki wpływające na globalną cyrkulację atmosfery • przedstawia zróżnicowanie rocznej sumy opadów atmosferycznych na Ziemi • porównuje długość okresu wegetacyjnego w poszczególnych typach klimatu • analizuje intensywność poszczególnych rodzajów wietrzeń w różnych szerokościach geograficznych • omawia czynniki kształtujące strefowość biomasy • omawia wpływ rozmieszczenia lądów i mórz na wielkość temperatury i opadów na Ziemi • analizuje wpływ prądów morskich na rozkład temperatury powietrza i opadów na Ziemi • omawia wpływ rzeźby terenu i wysokości nad poziomem morza na rozkład temperatury powietrza i opadów na Ziemi • charakteryzuje strefy klimatyczno-roślinno-glebowe na Ziemi • przedstawia warunki występowania astrefowych formacji roślinnych	Uczeń: • wyjaśnia, z czego wynika i na czym polega strefowość zjawisk przyrodniczych • przedstawia zależność między szerokością geograficzną a rozkładem zachmurzenia i występowaniem opadów atmosferycznych na Ziemi • przedstawia zależność między rodzajem gleb a roślinnością strefową • przedstawia zależność między występowaniem zasobów biomasy a strefami klimatycznymi • przedstawia zależność między rodzajem skał a typami gleb i składem gatunkowym szaty roślinnej • przedstawia zależność między warunkami wodnymi a glebami i formacjami roślinnymi • omawia zależność między głównymi cechami klimatu a formacjami roślinnymi i właściwościami gleb na podstawie schematu • przedstawia główne cechy środowiska przyrodniczego stref klimatyczno-roślinno-glebowych: od równikowej do polarnych	Uczeń: • identyfikuje prawidłowości dotyczące zróżnicowania środowiska przyrodniczego na Ziemi • przedstawia powiązania między poszczególnymi komponentami środowiska przyrodniczego • identyfikuje na przykładach współzależności między elementami środowiska przyrodniczego w strefach klimatyczno-roślinno-glebowych: od równikowej do polarnych • wyjaśnia, w jaki sposób astrefowe czynniki przyrodnicze modyfikują przebieg zjawisk strefowych na Ziemi
II. Problemy środowiskowe współczesnego świata				
Uczeń: • wyjaśnia, czym jest geozagrożenie • wymienia przykłady geozagrożeń • wyjaśnia znaczenie terminów:	Uczeń: • przedstawia podział geozagrożeń ze względu na przyczynę • wymienia różne sposoby ostrzegania	Uczeń: • przedstawia główne powiązania geozagrożeń ze sferami Ziemi na podstawie schematu	Uczeń: • omawia rolę ISOK w ograniczeniu zagrożenia powodziowego • omawia skutki cyklonów tropikalnych i	Uczeń: • przedstawia narzędzia umożliwiające skuteczne prognozowanie zasięgu

<i>katastrofa naturalna, klęska żywiołowa</i> • wyjaśnia, na czym polega teledetekcja geozagrożeń • wyjaśnia, czym są geozagrożenia meteorologiczne i geozagrożenia klimatyczne • podaje przykłady zagrożeń meteorologicznych i klimatycznych • wymienia przyczyny współczesnego globalnego ocieplenia • wskazuje na mapach obszary współcześnie zlodzone • wymienia zagrożenia geologiczne • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>wulkanizm, trzęsienie ziemi</i> • wyjaśnia, czym jest lej krasowy • wyjaśnia, czym są erozja i dewastacja gleb • wymienia przyczyny erozji gleb • wyjaśnia, czym jest pustynnienie • wymienia obszary nadmiaru i niedoboru zasobów wodnych na Ziemi • wyjaśnia, czym jest ślad wodny • wyjaśnia, czym są bioróżnorodność i georóżnorodność	• przed klęskami żywiołowymi w różnych krajach • przedstawia trasy cyklonów tropikalnych • wskazuje obszary występowania trąb powietrznych na mapie • wymienia inne geozagrożenia meteorologiczne • wskazuje na mapie regiony najbardziej narażone na powodzie • wymienia czynniki naturalne wpływające na zmiany klimatu na Ziemi • omawia antropogeniczne źródła gazów cieplarnianych na świecie na podstawie wykresu • przedstawia zmiany zasięgu pokrywy leśnej na świecie na podstawie mapy • wymienia globalne skutki zmian klimatu • podaje przyczyny powstawania trzęsień ziemi • podaje przyczyny wulkanizmu • wskazuje na mapie obszary sejsmiczne i regiony, w których występuje najwięcej wulkanów • przedstawia naturalne i antropogeniczne przyczyny erozji gleb • podaje przyczyny pustynnienia • omawia zasoby wodne na Ziemi na podstawie infografiki • podaje przyczyny zmniejszania się bioróżnorodności • wymienia przestrzenne formy ochrony georóżnorodności	• wykazuje znaczenie CEMS dla krajów zagrożonych kataklizmami • charakteryzuje zagrożenia meteorologiczne: cyklony tropikalne i trąby powietrzne z wykorzystaniem map i infografik • wymienia obszary występowania zagrożeń meteorologicznych na podstawie mapy • wyjaśnia, w jaki sposób powstają trąby powietrzne • podaje przyczyny powstawania powodzi • omawia zmiany klimatyczne przed rewolucją przemysłową na podstawie wykresu • omawia przyczyny współczesnego globalnego ocieplenia • omawia wpływ zmian klimatu na gospodarkę człowieka • przedstawia wpływ ruchu płyt litosfery na występowanie trzęsień ziemi • charakteryzuje skutki trzęsień ziemi • wyjaśnia, na czym polega system ostrzegania przed tsunami • przedstawia genezę lejów krasowych na podstawie infografiki • wymienia obszary o największej degradacji gleb na podstawie mapy • wskazuje na mapie pustynie i obszary zagrożone pustynnieniem • przedstawia zmiany odnawialnych zasobów wody w wybranych krajach na podstawie wykresu • przedstawia odnawialne zasoby wody i jej wykorzystanie na świecie na podstawie map i wykresów • omawia stan bioróżnorodności na Ziemi • wymienia miary georóżnorodności	trąb powietrznych • wyjaśnia skutki powodzi • wyjaśnia wpływ deforestacji na zwiększenie zagrożenia powodzią lub sptywem błotnym • omawia główne czynniki naturalne wpływające na zmiany klimatu na Ziemi • przedstawia wpływ wylesiania na zmiany klimatu • omawia skutki zmian klimatu dla obszarów okołobiegunowych i wysokogórskich • przedstawia sposoby przeciwdziałania zmianom klimatycznym • omawia częstotliwość, siłę i skutki trzęsień ziemi • omawia genezę tsunami i skutki, które ono wywołuje • przedstawia skutki powstawania lejów krasowych • przedstawia konsekwencje erozji i degradacji gleb na świecie • prezentuje skutki pustynnienia na wybranych przykładach • omawia cechy środowiska przyrodniczego i sposób zagospodarowania wybranych obszarów objętych pustynnieniem • przedstawia obszary o deficycie zasobów wodnych wynikającym z dużego zapotrzebowania na wodę • podaje przykłady katastrof ekologicznych na świecie wywołanych niewłaściwym gospodarowaniem zasobami wodnymi • omawia znaczenie bioróżnorodności dla środowiska przyrodniczego	katastrof • proponuje działania ograniczające skutki zagrożeń meteorologicznych • omawia wpływ dodatnich sprzężeń zwrotnych na tempo globalnego ocieplenia na podstawie wykresu • ocenia wpływ zmian klimatycznych na zasięg pokrywy lodowej • omawia przykłady działań ograniczających skutki zagrożeń geologicznych • proponuje sposoby zapobiegania intensywnej erozji gleb i pustynnieniu • ocenia skalę zagrożenia niedoborem wody w przyszłości • prezentuje działania wspomagające racjonalne gospodarowanie wodą • przedstawia działania na rzecz ochrony różnorodności biologicznej • opisuje czynniki wpływające na bioróżnorodność i georóżnorodność swojego regionu • wykorzystuje zdjęcia satelitarne i lotnicze do lokalizowania oraz wskazywania zasięgu katastrof przyrodniczych
--	--	---	---	--

III. Uwarunkowania przyrodnicze gospodarczej działalności człowieka				
Uczeń: - wymienia warunki przyrodnicze decydujące o rozwoju rolnictwa - wyjaśnia znaczenie terminu <i>żywność gleby</i> - wymienia najżyźniejsze gleby na świecie na podstawie mapy tematycznej - omawia podział surowców mineralnych - podaje przykłady przyrodniczych ograniczeń działalności gospodarczej	Uczeń: - przedstawia obszary o korzystnych i niekorzystnych warunkach klimatyczno-glebowych do rozwoju rolnictwa na podstawie mapy tematycznej - omawia przyrodnicze warunki rozwoju rolnictwa w Polsce - omawia rozmieszczenie upraw i chowu zwierząt w Polsce na podstawie mapy tematycznej - przedstawia rozmieszczenie wybranych surowców energetycznych na świecie na podstawie mapy tematycznej - przedstawia rozmieszczenie rud miedzi, złota i diamentów na świecie na podstawie mapy tematycznej - wymienia największych producentów rud miedzi, złota i diamentów na świecie - przedstawia obszary występowania przyrodniczych ograniczeń działalności gospodarczej - omawia ideę zrównoważonego rozwoju	Uczeń: - charakteryzuje wpływ klimatu na różnicowanie chowu zwierząt na świecie - charakteryzuje wpływ warunków glebowych na strukturę upraw na świecie - przedstawia wpływ warunków wodnych na strukturę upraw i chowu zwierząt na świecie - omawia wpływ surowców mineralnych na rozwój przemysłu - omawia znaczenie wybranych surowców energetycznych - podaje przykłady krajów, w których strukturze eksportu duży udział mają surowce mineralne - wskazuje sposoby przełamywania ograniczeń przyrodniczych przez człowieka na przykładzie infografiki dotyczącej Norylska oraz schematu dotyczącego pozyskiwania ropy naftowej	Uczeń: - wykazuje związek między warunkami klimatycznymi a rodzajem uprawianych roślin na przykładzie wybranego regionu świata - przedstawia zależność między wysokością nad poziomem morza a obszarami upraw i chowu zwierząt na podstawie mapy tematycznej - wykazuje zależność między żywnością gleb a ich przydatnością dla rolnictwa na podstawie mapy tematycznej - przedstawia zmiany znaczenia wybranych surowców mineralnych - przedstawia związek między występowaniem złóż surowców i ich eksploatacją a rozwojem gospodarczym na przykładzie wybranych krajów - dostrzega zależność między rozwojem społeczno-gospodarczym państw a zrównoważonym rozwojem	Uczeń: - wykazuje związek między kierunkiem produkcji rolnej a klimatem, ukształtowaniem powierzchni, żywnością gleb i warunkami wodnymi - wyjaśnia związek między występowaniem surowców mineralnych a kierunkiem rozwoju przemysłu i strukturą towarową handlu zagranicznego - prezentuje przykłady pokonywania przyrodniczych ograniczeń działalności gospodarczej i ocenia ich zgodność z zasadami zrównoważonego rozwoju - przedstawia zmiany znaczenia czynników przyrodniczych dla rozwoju społeczno-gospodarczego regionów w przeszłości i w XXI w.
IV. Problemy polityczne współczesnego świata				
Uczeń: - wymienia państwa powstałe w XXI w. i wskazuje je na mapie politycznej świata - wymienia państwa należące do UE i wskazuje je na mapie politycznej świata - wyjaśnia znaczenie terminu <i>terroryzm</i>	Uczeń: - wskazuje na mapie politycznej świata kontynent, na którym w XX w. powstało lub odzyskało niepodległość najwięcej państw - wymienia pozytywne skutki przemian ustrojowych, które nastąpiły w Polsce po 1989 r. - wymienia główne założenia funkcjonowania Unii Europejskiej - przedstawia zróżnicowanie zamożności regionów UE wyrażone wartością PKB <i>per capita</i> wg parytetu siły nabywczej w odniesieniu do średniej wartości tego wskaźnika dla UE na podstawie mapy - podaje przykłady ataków terrorystycznych w Europie i na świecie	Uczeń: - omawia zmiany na mapie politycznej świata w XXI w. na podstawie mapy - charakteryzuje przemiany ustrojowe i gospodarcze w Europie po 1989 r. - określa wpływ przemian ustrojowych i gospodarczych na społeczeństwo - przedstawia główne problemy gospodarcze i społeczne UE - wymienia główne ugrupowania terrorystyczne na świecie	Uczeń: - przedstawia przebieg przemian ustrojowych i gospodarczych w Europie po 1989 r. - omawia wpływ transformacji systemowej na gospodarkę wybranych państw - analizuje problemy związane z bezpieczeństwem energetycznym i polityką ekologiczną w Unii Europejskiej - omawia skalę terroryzmu w XXI w. oraz główne metody działania terrorystów	Uczeń: - przedstawia i ocenia skutki przemian ustrojowych i gospodarczych w Europie po 1989 r. - dyskutuje na temat funkcjonowania Unii Europejskiej w sferach społeczno-gospodarczej i środowiskowej - dyskutuje na temat przyczyn i skutków brexitu - wyjaśnia, dlaczego terroryzm jest wielkim wyzwaniem dla współczesnego świata

V. Problemy społeczne współczesnego świata				
Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminów: <i>eksplozja demograficzna, implozja demograficzna, migracje, uchodźstwo, bezrobocie, handel ludźmi, praca dzieci, wolność religijna, nietolerancja, ksenofobia, rasizm</i> • klasyfikuje migracje wg wybranych kryteriów • wyjaśnia, czym jest współczynnik (stopa) bezrobocia • wymienia formy nietolerancji	Uczeń: • omawia zmiany liczby ludności świata w XX i XXI w. na podstawie wykresu i mapy • przedstawia obszary występowania eksplozji demograficznej i implozji demograficznej na podstawie mapy • wymienia czynniki wpływające na decyzję o migracji w podziale na czynniki przyciągające i czynniki wypychające • określa wielkość bezrobocia za pomocą współczynnika (stopy) bezrobocia • wymienia przyczyny bezrobocia w krajach wysoko rozwiniętych i słabo rozwiniętych gospodarczo • omawia zmiany stopy bezrobocia młodych w krajach UE na podstawie wykresu • podaje przyczyny podejmowania pracy przez dzieci • przedstawia liczbę i strukturę pracujących dzieci wg wieku w poszczególnych regionach świata na podstawie wykresu • omawia wybrane formy nietolerancji (np. ksenofobie, rasizm, dyskryminację ze względu na status społeczny czy płeć)	Uczeń: • podaje główne przyczyny eksplozji demograficznej i implozji demograficznej • określa przyczyny starzenia się społeczeństw • przedstawia problemy związane z migracjami dobrowolnymi i przymusowymi w skali globalnej i krajowej • omawia problemy związane z uchodźstwem w skali globalnej i krajowej • omawia migracje związane ze zmianami klimatycznymi • wskazuje współczesne kierunki przemieszczania się uchodźców na podstawie danych statystycznych • omawia zróżnicowanie przestrzenne stopy bezrobocia na świecie na podstawie mapy • omawia problem bezrobocia wśród młodych ludzi • przedstawia różnice między stopą bezrobocia ogółem a stopą bezrobocia młodych w wybranych państwach • przedstawia sposoby wykorzystywania pracy dzieci w poszczególnych regionach świata • omawia przykłady nietolerancji na świecie	Uczeń: • omawia skutki eksplozji demograficznej i implozji demograficznej • wymienia kraje o największym udziale ludności w wieku 65 lat i więcej w społeczeństwie • proponuje działania ograniczające skutki starzenia się społeczeństw • charakteryzuje przebieg ważniejszych historycznych i współczesnych fal migracji na świecie • omawia pozytywne skutki migracji • przedstawia pozytywne i negatywne skutki bezrobocia dla społeczeństwa i gospodarki • podaje przyczyny podejmowania pracy przez dzieci (przykłady uwarunkowań społecznych, kulturowych i gospodarczych) • omawia problem wykorzystywania pracy osób w krajach o niskich kosztach pracy • przedstawia skutki dyskryminacji rasowej, ksenofobii i innych form nietolerancji • przedstawia przykłady wpływu wykluczania grup ludności na życie społeczne i gospodarcze państw • omawia przykłady sposobów przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i innym formom nietolerancji na świecie	Uczeń: • omawia wpływ procesów starzenia się społeczeństw na życie społeczne i gospodarkę, ze szczególnym uwzględnieniem Europy • podaje przykłady działań podejmowanych w związku z problemem uchodźstwa przez społeczność międzynarodową • proponuje działania, które mogłaby podjąć społeczność międzynarodowa w celu zmniejszenia liczby uchodźców na świecie • wykazuje związek między poziomem rozwoju gospodarczego państwa a odnotowywaną w nim stopą bezrobocia • wyjaśnia negatywny wpływ pracy dzieci na światowe i gospodarcze państw • proponuje działania przeciwdziałające wykorzystywaniu pracy dzieci • uzasadnia potrzebę przeciwdziałania dyskryminacji rasowej, ksenofobii i innym formom nietolerancji na świecie
VI. Zróżnicowanie jakości życia ludności na świecie				
Uczeń: • wyjaśnia znaczenie terminu <i>jakość życia</i> • wymienia rodzaje oceny jakości życia • wyjaśnia, czym jest właściwe odżywianie się • wymienia czynniki wpływające na sposób odżywiania się • wymienia rodzaje zagrożeń życia ludzi • wymienia rodzaje chorób	Uczeń: • wymienia syntetyczne wskaźniki obiektywnej oceny jakości życia • analizuje zróżnicowanie wartości HDI na świecie na podstawie mapy tematycznej i danych statystycznych • omawia przestrzenne zróżnicowanie stopnia zaspokojenia norm żywieniowych na podstawie mapy tematycznej	Uczeń: • analizuje schemat przedstawiający hierarchię potrzeb ludzkich • wyjaśnia różnice między subiektywną a obiektywną oceną jakości życia • podaje przyczyny zróżnicowania obiektywnej oceny jakości życia na świecie • przedstawia zmiany subiektywnej oceny jakości życia w wybranych krajach	Uczeń: • wyjaśnia, w jaki sposób formułuje się obiektywną i subiektywną ocenę jakości życia • przedstawia konsekwencje zróżnicowania jakości życia na świecie • charakteryzuje na przykładach kraje o wysokiej i niskiej jakości życia • omawia sposoby rozprzestrzeniania się chorób zakaźnych i pasożytniczych	Uczeń: • formułuje hipotezy dotyczące przyczyn zróżnicowania jakości życia na świecie • przedstawia przyczyny zagrożenia życia w wybranych regionach świata, w tym związane z rozprzestrzenianiem się chorób, niskim poziomem ochrony zdrowia i degradacją

- wymienia zagrożenia życia ludzi - wymienia największe zagrożenia w życiu codziennym - wyjaśnia, czym jest poczucie bezpieczeństwa - wyjaśnia znaczenie terminu <i>edukacja</i> - wymienia poziomy, na których jest realizowana edukacja - wyjaśnia znaczenie terminu <i>analfabetyzm</i> - wyjaśnia, czym jest wskaźnik analfabetyzmu	- analizuje zróżnicowanie wartości energetycznej dostępnej żywności na świecie na podstawie mapy tematycznej - wymienia czynniki wpływające na stan zdrowia ludności na podstawie wykresu - wymienia czynniki wywołujące choroby niezakaźne - analizuje zróżnicowanie dostępu do usług zdrowotnych na świecie na podstawie mapy tematycznej - wymienia czynniki wpływające na poczucie bezpieczeństwa - analizuje przebieg edukacji formalnej na trzech poziomach na podstawie schematu - analizuje zmiany wskaźnika analfabetyzmu w poszczególnych częściach świata na podstawie wykresu	- opisuje czynniki wpływające na stopień zaspokojenia norm żywieniowych - charakteryzuje wybrane choroby, zakaźne i pasożytnicze oraz niezakaźne - omawia prawidłowości dotyczące zachorowań na choroby zakaźne i pasożytnicze oraz niezakaźne na świecie - analizuje na podstawie mapy tematycznej zmiany poczucia bezpieczeństwa mieszkańców wybranych regionów świata - analizuje liczbę zgonów w wyniku wypadków drogowych w różnych regionach świata na podstawie danych statystycznych i mapy tematycznej - przedstawia zagrożenie przestępczością w różnych regionach świata - opisuje zagrożenia związane ze zmianami klimatycznymi oraz z klęskami żywiołowymi - opisuje ogólny system edukacji na świecie - charakteryzuje mierniki uczestnictwa w edukacji formalnej na świecie - omawia zróżnicowanie zaspokojenia potrzeb edukacyjnych na świecie na podstawie danych statystycznych i mapy tematycznej	- przedstawia skutki występowania chorób - omawia czynniki wpływające na stan zdrowia społeczeństw i jakość usług medycznych na świecie - proponuje działania na rzecz zapobiegania chorobom i ich zwalczania - analizuje poczucie bezpieczeństwa i postrzeganie różnych zagrożeń na podstawie wyników badań ankietowych - analizuje na podstawie wyników badań ankietowych poczucie bezpieczeństwa uczniów w szkole - określa przyczyny zróżnicowania zaspokojenia potrzeb edukacyjnych na świecie	środowiska - wykazuje zależność między poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego a występowaniem poszczególnych rodzajów zagrożeń życia na podstawie danych statystycznych - dokonyuje oceny poczucia bezpieczeństwa mieszkańców wybranych regionów świata na podstawie samodzielnie opracowanych kryteriów - dyskutuje na temat skutków zróżnicowania poziomu zaspokojenia potrzeb edukacyjnych w wybranych regionach świata
---	---	---	--	---

VII. Problemy gospodarcze współczesnego świata

Uczeń: - wyjaśnia znaczenie terminu <i>produkt krajowy brutto</i> - wyjaśnia, na czym polega międzynarodowa pomoc rozwojowa - wyjaśnia, czym jest oficjalna pomoc rozwojowa - wymienia kraje udzielające pomocy rozwojowej innym państwom - wymienia przykłady organizacji niosących pomoc rozwojową najbiedniejszym krajom - wyjaśnia, czym są korporacje międzynarodowe - wymienia przykłady korporacji międzynarodowych i podaje nazwy	Uczeń: - wymienia czynniki wpływające na poziom rozwoju gospodarczego państw - omawia zróżnicowanie wartości PKB <i>per capita</i> na świecie na podstawie mapy tematycznej - wymienia rodzaje pomocy rozwojowej udzielanej państwom - wymienia państwa, które otrzymały środki w ramach oficjalnej pomocy rozwojowej na podstawie mapy tematycznej i danych statystycznych - przedstawia rozmieszczenie największych firm świata na podstawie mapy tematycznej - wymienia główne branże, w	Uczeń: - omawia na wybranych przykładach państwa o najwyższej i najniższej wartości PKB <i>per capita</i> - podaje przyczyny dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw i regionów świata - omawia przestrzenne zróżnicowanie zadłużenia państw świata na podstawie mapy tematycznej - omawia działania (inne niż podejmowane w ramach pomocy rozwojowej) mające na celu zmniejszenie dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw - podaje główne cele rozrastania się	Uczeń: - charakteryzuje problemy społeczno-gospodarcze najbiedniejszych i najbogatszych państw świata - przedstawia skutki dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw i regionów świata - przedstawia ewolucję pomocy rozwojowej - przedstawia wpływ polityki na rozwój korporacji międzynarodowych - omawia pozytywne i negatywne skutki gospodarczej działalności korporacji międzynarodowych	Uczeń: - przedstawia problem zadłużenia krajów i obywateli na przykładach państw wysoko i słabo rozwiniętych - podaje przykłady działań mających na celu zmniejszenie dysproporcji w rozwoju gospodarczym państw i regionów świata oraz dokonuje ich krytycznej oceny - ocenia wpływ korporacji transnarodowych na społeczeństwo, politykę, gospodarkę i środowisko przyrodnicze państw oraz
--	---	--	--	---

państw, z których się wywodzą	których działają największe korporacje międzynarodowe	korporacji • omawia rozwój korporacji na przykładzie The Walt Disney Company		regionów świata • przedstawia wpływ konsumpcjonizmu, pracoholizmu i presji gospodarczej związanej z maksymalizacją zysku na zdrowie i życie człowieka • omawia wpływ wybranej korporacji międzynarodowej na społeczeństwo, gospodarkę i środowisko przyrodnicze państw
-------------------------------	---	--	--	---